

Warszawa, dnia 25 lipca 2018 r.

Poz. 723

**OBWIESZCZENIE
MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI¹⁾**

z dnia 11 lipca 2018 r.

**w sprawie krajowego planu działania na rzecz ograniczenia ryzyka związanego
ze stosowaniem środków ochrony roślin na lata 2018–2022**

Na podstawie art. 47 ust. 5 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (Dz. U. z 2018 r. poz. 1310) ogłasza się krajowy plan działania na rzecz ograniczenia ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin na lata 2018–2022, stanowiący załącznik do obwieszczenia.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi: *wz. R. Romanowski*

¹⁾ Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi kieruje działem administracji rządowej – rolnictwo, na podstawie § 1 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 27 czerwca 2018 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (Dz. U. poz. 1250).

Załącznik do obwieszczenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju
Wsi z dnia 11 lipca 2018 r. (poz. 723)

**KRAJOWY PLAN DZIAŁANIA NA RZECZ OGRANICZENIA RYZYKA
ZWIĄZANEGO ZE STOSOWANIEM ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN
NA LATA 2018–2022**

SPIS TREŚCI

I.	WPROWADZENIE	5
II.	WYBRANE INFORMACJE O POLSKIM ROLNICTWIE	8
III.	REALIZACJA KRAJOWEGO PLANU DZIAŁANIA W LATACH 2013–2016	11
IV.	CELE I DZIAŁANIA NA RZECZ OGRANICZENIA RYZYKA ZWIĄZANEGO ZE STOSOWANIEM ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN NA LATA 2018–2022	14
1.	DZIAŁANIE 1. SZKOLENIA W ZAKRESIE ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN	15
1.1.	SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA	16
1.2.	MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	16
1.3.	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	16
2.	DZIAŁANIE 2. OGRANICZANIE RYZYKA ZWIĄZANEGO ZE ZBYWANIEM ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN	17
2.1.	SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA	18
2.2.	MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	18
2.3.	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	18
3.	DZIAŁANIE 3. UPOWSZECHNIANIE W SPOŁECZEŃSTWIE WIEDZY O ŚRODKACH OCHRONY ROŚLIN	18
	ZADANIE 1. PROMOWANIE DOBRYCH PRAKTYK BEZPIECZNEGO STOSOWANIA ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN	19
	ZADANIE 2. GROMADZENIE INFORMACJI O ZATRUCIACH LUDZI ŚRODKAMI OCHRONY ROŚLIN	19
3.1.	SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA	20
3.2.	MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	20
3.3.	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	20
4.	DZIAŁANIE 4. ZAPEWNIENIE SPRAWNOŚCI TECHNICZNEJ SPRZĘTU PRZEZNACZONEGO DO STOSOWANIA ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN	20
4.1.	SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA	22
4.2.	MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	22
4.3.	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	22
5.	DZIAŁANIE 5. ZABIEGI AGROLOTNICZE	22
5.1.	SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA	23
5.2.	MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	23
5.3.	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	23
6.	DZIAŁANIE 6. OSTRZEGANIE OSÓB POSTRONNYCH O ZABIEGACH OCHRONY ROŚLIN	24
6.1.	SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA	24
6.2.	MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	24
6.3.	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	24
7.	DZIAŁANIE 7. ŚRODKI OCHRONY ŚRODOWISKA WODNEGO I WODY PITNEJ	25
	ZADANIE 1. PROWADZENIE MONITORINGU WÓD POWIERZCHNIOWYCH, PODZIEMNYCH I OSADÓW DENNYCH	26
	Podzadanie 1. Wody powierzchniowe	27
	Podzadanie 2. Wody podziemne	27
	Podzadanie 3. Osady denne	28
	ZADANIE 2. PROWADZENIE MONITORINGU WODY PRZEZNACZONEJ DO SPOŻYCIA PRZEZ LUDZI	28
	ZADANIE 3. BADANIE WPLYWU CHEMICZNEJ OCHRONY ROŚLIN NA STAN WÓD POWIERZCHNIOWYCH	29
	ZADANIE 4. NADZÓR NAD ŚRODKAMI OCHRONY ROŚLIN ZAWIERAJĄCYMI SUBSTANCJE CZYNNY, KTÓRE POWINNY BYĆ OBJĘTE SZCZEGÓLNYM MONITORINGIEM	29
7.1.	SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA	30
7.2.	MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	30
7.3.	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	30
8.	DZIAŁANIE 8. OGRANICZENIE STOSOWANIA ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN NA OBSZARACH SZCZEGÓLNIE WRAŻLIWYCH	30
8.1.	SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA	31
8.2.	MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	32
8.3.	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	32
9.	DZIAŁANIE 9. WYELIMINOWANIE ZAGROŻEŃ NA POSZCZEGÓLNYCH ETAPACH WYKONYWANIA ZABIEGÓW OCHRONY ROŚLIN	32
9.1.	SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA	34
9.2.	MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	34
9.3.	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	34

10. DZIAŁANIE 10. INTEGROWANA OCHRONA ROŚLIN.....	34
ZADANIE 1. UPOWSZECHNIANIE WIEDZY Z ZAKRESU INTEGROWANEJ OCHRONY ROŚLIN	35
ZADANIE 2. UTRZYMANIE PLATFORMY INTERNETOWEJ POŚWIĘCONEJ INTEGROWANEJ OCHRONIE ROŚLIN	35
ZADANIE 3. OPRACOWANIE, AKTUALIZACJA I UDOSTĘPNIENIE METODYK INTEGROWANEJ OCHRONY POSZCZEGÓLNYCH UPRAW	36
ZADANIE 4. PROWADZENIE SYSTEMU SYGNALIZACJI AGROFAGÓW	36
ZADANIE 5. UDOSTĘPNIENIE SYSTEMÓW WSPOMAGANIA PODEJMOWANIA DECYZJI W OCHRONIE ROŚLIN	37
ZADANIE 6. UDOSTĘPNIENIE PROGRAMÓW INTEGROWANEJ OCHRONY ROŚLIN	37
ZADANIE 7. UPOWSZECHNIANIE WYNIKÓW OCENY PROWADZONEJ W RAMACH POREJESTROWEGO DOŚWIADCZALNICTWA ODMIANOWEGO	38
ZADANIE 8. UPOWSZECHNIANIE SYSTEMU INTEGROWANEJ PRODUKCJI ROŚLIN	38
ZADANIE 9. PROWADZENIE DORADZTWA W OCHRONIE ROŚLIN	39
ZADANIE 10. ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA OWADÓW ZAPYLAJĄCYCH PODCZAS WYKONYWANIA ZABIEGÓW OCHRONY ROŚLIN	39
ZADANIE 11. MONITORING ODPORNOŚCI AGROFAGÓW NA ŚRODKI OCHRONY ROŚLIN ORAZ OGRANICZANIE TEGO ZJAWISKA	40
10.1. SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA.....	42
10.2. MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	42
10.3. PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	42
11. DZIAŁANIE 11. ANALIZA RYZYKA ZWIĄZANEGO ZE STOSOWANIEM ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN	43
ZADANIE 1. BADANIA STATYSTYCZNE DOTYCZĄCE ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN.....	43
Podzadanie 1. Prowadzenie badań statystycznych sprzedaży środków ochrony roślin.....	43
Podzadanie 2. Prowadzenie badań statystycznych zużycia środków ochrony roślin	43
Podzadanie 3. Prowadzenie badań dotyczących integrowanej ochrony roślin	44
ZADANIE 2. KONTROLE I MONITORINGI DOTYCZĄCE ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN	44
Podzadanie 1. Kontrola żywności pochodzenia roślinnego na obecność pozostałości środków ochrony roślin.....	44
Podzadanie 2. Kontrola pasz na obecność pozostałości środków ochrony roślin.....	45
Podzadanie 3. Kontrola żywności pochodzenia zwierzęcego na obecność pozostałości środków ochrony roślin.....	45
ZADANIE 3. OPRACOWANIE WSKAŹNIKÓW ORAZ ANALIZA RYZYKA ZWIĄZANEGO ZE STOSOWANIEM ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN.....	46
11.1. SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA.....	46
11.2. MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	46
11.3. PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	46
12. DZIAŁANIE 12. UTRZYMANIE EFEKTYWNEGO NADZORU NAD OBROTEM I STOSOWANIEM ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN.....	47
12.1. SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA.....	48
12.2. MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU	48
12.3. PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	48
13. DZIAŁANIE 13. OPTIMALIZACJA OCHRONY UPRAW MAŁOObszarowych I Ekologicznych	49
13.1. SPOSÓB REALIZACJI DZIAŁANIA.....	49
13.2. MIERNIKI SŁUŻĄCE MONITOROWANIU.....	50
13.3. PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ	50
V. PODSUMOWANIE	51
VI. ZGODNOŚĆ KRAJOWEGO PLANU DZIAŁANIA Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI DOTYCZĄCYMI ROLNICTWA	52

I. Wprowadzenie

Krajowy plan działania na rzecz ograniczenia ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin, zwany dalej „krajowym planem działania”, stanowi wykonanie zobowiązań wynikających z postanowień dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/128/WE z dnia 21 października 2009 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania na rzecz zrównoważonego stosowania pestycydów (Dz. Urz. UE L 309 z 24.11.2009, str. 71, z późn. zm.), zwanej dalej „dyrektywą 2009/128/WE”.

W Polsce pierwszy krajowy plan działania został przyjęty w dniu 6 maja 2013 r. i ogłoszony w dniu 18 czerwca 2013 r. w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” (M.P. poz. 536).

Podstawę prawną do ogłoszenia krajowego planu działania stanowił przepis art. 47 ust. 5 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (Dz. U. z 2018 r. poz. 1310), a czas jego realizacji został zaplanowany na lata 2013–2017.

Stosownie do przepisu art. 47 ust. 6 pkt 2 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin, minister właściwy do spraw rolnictwa został zobowiązany do dokonania przeglądu krajowego planu działania w odstępach czasu nie dłuższych niż 5 lat.

Celem realizacji krajowego planu działania było upowszechnianie ogólnych zasad integrowanej ochrony roślin oraz zapobieganie zagrożeniom związanym ze stosowaniem środków ochrony roślin. Przyjęto, że wdrożenie zasad integrowanej ochrony roślin, w szczególności przez promowanie niechemicznych metod ochrony roślin, pozwoli na zmniejszenie zależności produkcji roślinnej od chemicznych środków ochrony roślin, co w efekcie pozwoli ograniczyć ryzyko związane z ich stosowaniem.

Do oceny stopnia realizacji celów głównych krajowego planu działania zostały przyjęte mierniki o charakterze ogólnym, natomiast dla poszczególnych działań służących osiągnięciu tych celów mierniki o charakterze szczegółowym. Jako mierniki ogólne przyjęto:

- 1) stosowanie przez użytkowników profesjonalnych środków ochrony roślin ogólnych zasad integrowanej ochrony roślin – w 2017 r. wartość miernika powinna wynosić co najmniej 90% (według danych Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa);
- 2) procentowy udział przekroczeń najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości środków ochrony roślin w żywności pochodzenia roślinnego – w trakcie realizacji krajowego planu działania wartość miernika powinna utrzymywać się na poziomie poniżej 1% (według danych Państwowej Inspekcji Sanitarnej);
- 3) procentowy udział przekroczeń najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości środków ochrony roślin w paszach i żywności pochodzenia zwierzęcego – w trakcie realizacji krajowego planu działania wartość miernika powinna utrzymywać się na poziomie poniżej 0,1% (według danych Inspekcji Weterynaryjnej).

Założone działania przyjęte na lata 2013–2017 były konsekwentnie realizowane, co znalazło

odzwierciedlenie w wartościach mierników przyjętych do ewaluacji osiągnięcia celów krajowego planu działania.

Według danych Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa w 2014 r. od 71,8% do 95,3% użytkowników profesjonalnych środków ochrony roślin stosowało poszczególne wymogi integrowanej ochrony roślin, w 2015 r. – od 69,2% do 97,2%, natomiast w 2016 r. – od 67,3% do 95,7%.

W latach 2013–2016 Państwowa Inspekcja Sanitarna stwierdziła przekroczenia najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości środków ochrony roślin (po uwzględnieniu niepewności wyniku) odpowiednio w 0,7%, 0,9%, 1,5% i 1,2% próbek krajowej żywności pochodzenia roślinnego.

Cele krajowego planu działania na lata 2013–2017 były zatem bliskie osiągnięcia. Wprawdzie w latach 2015 i 2016 zaobserwowano nieznaczne przekroczenia zaplanowanej wartości wskaźnika (o 0,5% oraz 0,2%), jednak w latach 2013 i 2014 wartości wskaźnika były zdecydowanie niższe od zakładanych. Średnia wartość miernika w trakcie realizacji krajowego planu działania (1,075%) utrzymywała się więc na założonym poziomie. W tym kontekście należy zwrócić uwagę, że zgodnie z opublikowanym przez EFSA (European Food Safety Authority) raportem *The 2015 European Union report on pesticide residues in food*, EFSA Journal 2017;15(4):4791, w 2015 r. 1,6% żywności zawierało przekroczenia maksymalnych poziomów pozostałości środków ochrony roślin (po uwzględnieniu niepewności wyniku). Uzyskane w Polsce wartości miernika kształtują się zatem poniżej tej wartości.

Inspekcja Weterynaryjna w latach 2013 i 2014 w żadnej z przebadanych próbek pasz i żywności pochodzenia zwierzęcego nie stwierdziła przekroczeń najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości środków ochrony roślin. W 2015 r. 4 próbki pasz nie spełniały wymagań prawa oraz w 1 próbce tkanki tłuszczowej konia i w 1 próbce tkanki tłuszczowej dzika wykryto niezgodne wyniki zawartości PCB. Niezgodny wynik zawartości PCB w 1 próbce tkanki tłuszczowej dzika wykryto także w 2016 r. Także w tym przypadku należy uznać cele krajowego planu działania na lata 2013–2017 za zrealizowane – tylko w jednym roku nastąpiło bowiem nieznaczne przekroczenie planowanej wartości miernika (o 0,16%), w pozostałych latach wartości te były znacznie niższe od zakładanych. Natomiast średnia wartość miernika (0,075%) kształtowała się znacznie poniżej założonej wartości.

Jak wynika z przedstawionych danych cele krajowego planu działania przyjętego na lata 2013–2017 zostały zrealizowane, a ryzyko związane ze stosowaniem środków ochrony roślin zminimalizowane. Produkowana w Polsce żywność jest praktycznie wolna od przekroczeń najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości środków ochrony roślin, a więc jest bezpieczna dla konsumenta. Producenci rolni dysponują także wiedzą o zasadach integrowanej ochrony roślin i stosują w praktyce rolnej poszczególne jej elementy.

Ograniczenie zagrożeń związanych ze stosowaniem środków ochrony roślin zostało osiągnięte z jednej strony przez przyjęcie szczegółowych przepisów dotyczących zasad obrotu środkami ochrony roślin i stosowania tych środków, z drugiej zaś przez działania informacyjne i edukacyjne prowadzone wśród producentów rolnych i innych użytkowników środków ochrony roślin oraz wyposażenie ich w narzędzia umożliwiające wdrożenie zasad integrowanej ochrony roślin (metodyki integrowanej

ochrony poszczególnych upraw, programy ochrony roślin, programy wspomaganie decyzji w ochronie roślin, poradniki dobrych praktyk w ochronie roślin, system sygnalizacji agrofagów i doradztwo).

W szczególności należy wskazać w tym kontekście na:

- 1) wprowadzenie i konsekwentne doskonalenie systemu szkoleń w zakresie środków ochrony roślin;
- 2) wprowadzenie i konsekwentne doskonalenie systemu badań sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin;
- 3) wprowadzenie skutecznych mechanizmów kontroli i nadzoru nad obrotem i stosowaniem środków ochrony roślin.

W większości obszarów zidentyfikowane ryzyko udało się więc istotnie ograniczyć, a w niektórych całkowicie wyeliminować (jak w przypadku wykonywania zabiegów ochrony roślin sprzętem lotniczym).

Określone w niniejszym krajowym planie działania cele i działania zmierzające do dalszego zmniejszenia ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin, stanowią w większości kontynuację działań realizowanych w latach 2013–2017. Są w nim uwzględnione także doświadczenia i rezultaty wynikające z realizacji krajowego planu działania przyjętego na lata 2013–2017 oraz wyniki z misji Komisji Europejskiej przeprowadzonej w Polsce w dniach 7–14 czerwca 2017 r. w celu oceny wdrażania środków na rzecz zrównoważonego stosowania pestycydów, w wyniku czego niektóre z dotychczas realizowanych działań zostały zmodyfikowane. Dodane zostały także nowe działania odpowiadające aktualnym potrzebom w zakresie ograniczania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin.

Zadania krajowego planu działania będą realizowane w oparciu o środki finansowe przyznane poszczególnym jednostkom administracji i instytucjom w ustawie budżetowej na dany rok, w ramach posiadanych zasobów finansowych poszczególnych instytucji i budżetów dysponentów części budżetowych.

II. Wybrane informacje o polskim rolnictwie

Rzeczpospolita Polska jest krajem o powierzchni 312 679 km² i liczbie ludności 38 433 tys. osób. Charakteryzuje się dużą różnorodnością przyrodniczo-środowiskową. Powierzchnia obszarów prawnie chronionej przyrody w końcu 2017 r. wynosiła 139 057 km², co stanowiło 44,4% powierzchni kraju. Najwyższą pozycję spośród form ochrony przyrody zajmują 23 parki narodowe o powierzchni wynoszącej 7 657 km², co stanowi 2,4% powierzchni kraju. Wśród prawnie chronionych obiektów i obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych (źródło: Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody) na koniec 2017 r. znajdowało się także:

- 1) 1 497 rezerwatów przyrody o powierzchni 1 921 km²;
- 2) 122 parki krajobrazowe o powierzchni 41 333 km²;
- 3) 404 obszary chronionego krajobrazu o powierzchni 72 806 km²;
- 4) 7 629 użytków ekologicznych o powierzchni 606 km²;
- 5) 177 stanowisk dokumentacyjnych o powierzchni 10 km²;
- 6) 260 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych o powierzchni 1 228 km²;
- 7) 31 122 pomniki przyrody, w tym 129 typu powierzchniowego o łącznej powierzchni 4 km²;
- 8) 987 obszarów Natura 2000 o powierzchni 68 373 km².

Według ewidencji geodezyjnej w 2015 r. użytki rolne i leśne zajmowały 90% powierzchni kraju. Użytki rolne stanowiły 59%, lasy i zadrzewienia – 31%, pozostałe grunty – 10%. Z areału użytków rolnych grunty orne stanowiły 73%, trwałe użytki zielone – 21%, sady – około 2%. W latach 2000–2015 areał użytków rolnych zmniejszył się, przy jednoczesnym wzroście powierzchni terenów leśnych. W 2015 r. powierzchnia użytków rolnych wynosiła 18,6 mln ha i była mniejsza o 0,5 mln ha niż w 2000 r., natomiast powierzchnia lasów i zadrzewień wzrosła w tym okresie o 0,6 mln ha i wynosiła 9,7 mln ha. Największe zmiany odnotowano w użytkach ekologicznych, których powierzchnia od 2004 r. wzrosła z 82,7 tys. ha do 535,2 tys. ha w 2016 r. Jednocześnie liczba ekologicznych producentów rolnych wzrosła w tym czasie z 3 705 do 22 435 podmiotów.

Od dekady występuje znaczny spadek odlogów i ugorów na gruntach ornym. W latach 2000–2015 powierzchnia gruntów ugorowanych zmniejszyła się z 1,3 mln ha do ok. 0,1 mln ha. (źródło: Główny Urząd Statystyczny, Ochrona środowiska 2016).

Jakość użytków rolnych w Polsce jest niska, niższa niż średnia w Unii Europejskiej. Duży udział gleb słabych i zakwaszonych zmniejsza rolniczą przydatność tych użytków. Udział gleb lekkich, charakteryzujących się wysoką piaszczystością jest w Polsce dwukrotnie większy niż średnia w Unii Europejskiej (w Polsce wynosi 60,8%, a w UE – 31,8%). Wskaźnik bonitacji gleb będący ilorzem hektarów przeliczeniowych do fizycznych użytków rolnych wynosi w Polsce 0,82. Niekorzystne warunki glebowe i nakładające się gorsze warunki klimatyczne znajdują odzwierciedlenie w niższej produktywności ziemi w porównaniu do średniej z Unii Europejskiej.

Rolnictwo polskie charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2016 r. w Polsce było 1 410,7 tys. gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą. W ogólnej liczbie gospodarstw rolnych ok. 74% stanowiły gospodarstwa małe o powierzchni

1–10 ha użytków rolnych, które użytkowały ok. 28% powierzchni użytków rolnych. Udział gospodarstw większych obszarowo, o powierzchni ponad 10 ha użytków rolnych wynosił ok. 24%. W tych gospodarstwach znajdowało się ok. 72% użytkowanych gruntów. Widoczne są stopniowe zmiany w strukturze gospodarstw rolnych, przede wszystkim następuje redukcja liczby gospodarstw o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych, przy jednoczesnym wzroście liczby gospodarstw większych obszarowo. Dzięki temu zwiększa się przeciętna powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie, która w 2016 r. wynosiła 10,3 ha.

W ogólnej powierzchni użytków rolnych dominował udział powierzchni zasiewów i wynosił 73,2%, udział powierzchni łąk trwałych wynosił 18,6%, a pastwisk trwałych – 3,3%. Dane opublikowane przez Główny Urząd Statystyczny wskazują, że powierzchnia zasiewów w 2016 r. wyniosła 10,6 mln ha. Największą grupę upraw w powierzchni zasiewów stanowią zboża, zajmujące 70,6% ogólnej powierzchni zasiewów, a następnie uprawy roślin pastewnych – 10,4% i przemysłowych – 10,3%.

Na tle 109 badanych państw Polska w 2015 r. zajęła 28 miejsce w rankingu Światowego Indeksu Bezpieczeństwa Żywnościowego. Narzędzie to na bieżąco bada m.in. osiągalność cenową, dostęp do żywności oraz jej jakość i bezpieczeństwo. Za programy poprawy bezpieczeństwa żywności, dostęp rolników do finansowania, standardy żywienia i bezpieczeństwo żywności Polska otrzymała maksymalną ocenę 100 punktów na 100 punktów możliwych.

W 2014 r. całkowita wielkość sprzedaży pestycydów w Unii Europejskiej wyniosła blisko 400 000 ton. Najwięcej środków sprzedano w Hiszpanii (19,9%), Francji (19,0%), Włoszech (16,2%), Niemczech (11,6%) i Polsce (5,9%), co łącznie stanowiło 72,6% całkowitej sprzedaży pestycydów w Unii Europejskiej. Jednocześnie Polska zajmuje 12 miejsce w sprzedaży środków ochrony roślin w przeliczeniu na powierzchnię zużycia środków ochrony roślin na obszarach użytkowanych rolniczo (źródło: EUROSTAT – Statystyki rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa, edycja 2016).

Na tle wysoko rozwiniętych krajów Unii Europejskiej, w Polsce następuje stały wzrost wydajności i efektywności produkcji rolniczej, z uwzględnieniem jako priorytetu zrównoważonego rozwoju. Sprzyjają temu m.in. środki pochodzące z funduszy strukturalnych przeznaczane na instrumenty mające na celu wsparcie finansowe dotyczące poprawy konkurencyjności gospodarstw rolnych przez modernizację technicznej infrastruktury produkcyjnej, dostosowanie profilu, skali i jakości produkcji do potrzeb rynku, poprawę bezpieczeństwa żywności, poprawę warunków utrzymania zwierząt, ochrony środowiska lub bezpieczeństwa pracy. Ponadto dzięki wdrożeniu m.in. zasad cross-compliance wzrasta także poziom kultury rolnej.

Rozwój produkcji rolnej i gospodarki żywnościowej w Polsce począwszy od lat 50. XX wieku nieodłącznie jest związany ze stosowaniem środków ochrony roślin. Należy jednak podkreślić, że w dalszym ciągu ich wykorzystanie kształtuje się na niższym poziomie niż w innych państwach Unii Europejskiej o wysoko rozwiniętym rolnictwie. W związku z tym, w kolejnych latach należy spodziewać się utrzymania obecnego trendu dotyczącego wzrostu ilości sprzedaży środków ochrony roślin w przeliczeniu na chronioną powierzchnię wykorzystywaną rolniczo. Ważne jest jednak, aby ryzyko związane z ich wykorzystaniem było minimalne.

Cele wyznaczone w krajowym planie działania są ukierunkowane zatem na ograniczenie ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin oraz racjonalne i zrównoważone ich wykorzystywanie, czego nie należy utożsamiać z ilościową redukcją stosowania tych środków. Cele związane z ograniczaniem ryzyka wynikającego z ochrony upraw muszą być bowiem osiągnięte przy zachowaniu konkurencyjności polskiego rolnictwa.

III. Realizacja krajowego planu działania w latach 2013–2016

Celem realizacji pierwszego krajowego planu działania było upowszechnianie ogólnych zasad integrowanej ochrony roślin oraz zapobieganie zagrożeniom związanym ze stosowaniem środków ochrony roślin.

Krajowy plan działania dotyczył działań administracji i instytucji państwowych, mających zapewnić wsparcie przede wszystkim rolnikom w ograniczaniu zagrożeń wynikających z użycia środków ochrony roślin.

W ramach krajowego planu działania było prowadzonych 9 działań:

- 1) upowszechnianie ogólnych zasad integrowanej ochrony roślin;
- 2) modyfikacja systemu szkoleń dla użytkowników profesjonalnych środków ochrony roślin, osób dokonujących sprzedaży tych środków oraz doradców;
- 3) modyfikacja systemu badań stanu technicznego sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin;
- 4) podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie środków ochrony roślin;
- 5) zapewnienie ochrony uprawom małoobszarowym;
- 6) zapewnienie efektywnego nadzoru nad obrotem i stosowaniem środków ochrony roślin;
- 7) analiza ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin;
- 8) promowanie dobrych praktyk bezpiecznego stosowania środków ochrony roślin;
- 9) wykorzystanie badań naukowych na rzecz integrowanej ochrony roślin oraz ograniczania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin.

Szczegółowe sprawozdania z realizacji krajowego planu działania są corocznie publikowane na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Ze względu na systemy sprawozdawcze, przyjęte w jednostkach administracji zaangażowanych w realizację zadań, na dzień opracowywania niniejszego krajowego planu działania są dostępne dane sprawozdawcze za lata 2013–2016.

W ramach **działania 1** krajowego planu działania były upowszechniane zasady integrowanej ochrony roślin, w tym w szczególności przez:

- 1) utworzenie platformy internetowej poświęconej tematyce integrowanej ochrony roślin pod nazwą Platforma Sygnalizacji Agrofagów, stanowiącej płaszczyznę i narzędzie wymiany doświadczeń oraz transferu wiedzy między nauką a praktyką;
- 2) udostępnianie producentom rolnym i doradcom narzędzi niezbędnych do realizacji wymagań integrowanej ochrony roślin, takich jak metodyki integrowanej ochrony poszczególnych upraw (łącznie przygotowanych zostało 69 metodyk), systemy wspomagania decyzji w ochronie roślin, poradniki sygnalizatora, programy integrowanej ochrony roślin, wyniki porejestrowego doświadczenia odmianowego;
- 3) promowanie systemu integrowanej produkcji roślin – dobrowolnego systemu jakości i certyfikacji żywności, bazującego na zasadach integrowanej ochrony roślin;

- 4) organizację specjalistycznych szkoleń:
 - a) w ramach systemu obligatoryjnych szkoleń wymaganych od użytkowników profesjonalnych środków ochrony roślin zostały zorganizowane bezpłatne szkolenia z zakresu integrowanej ochrony roślin dla 50 tys. osób oraz z zakresu integrowanej produkcji roślin dla 5 tys. osób,
 - b) dla rolników, dotyczących znaczenia materiału siewnego dla integrowanej ochrony roślin (szkolenia ukończyło 618 osób),
 - c) w ramach programu wieloletniego, realizowanych przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy organizowano szkolenia dotyczące integrowanej ochrony roślin, kierowane głównie do doradców (w szkoleniach wzięło udział 1400 osób),
 - d) dla doradców prowadzonych przez inne jednostki, w tym Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie i Instytut Ogrodnictwa;
- 5) dystrybucję materiałów informacyjnych – łącznie przygotowano 147 tys. ulotek oraz 29 tys. plakatów;
- 6) modyfikację programów nauczania w szkołach rolniczych;
- 7) udział w konferencjach, seminariach oraz imprezach targowo-wystawienniczych.

W ramach **działania 2** został zmodyfikowany system obowiązkowych szkoleń dla osób stosujących środki ochrony roślin, dystrybutorów tych środków oraz doradców. W latach 2013–2016 przeprowadzono łącznie 14 942 szkolenia, które ukończyły 363 723 osoby.

W ramach **działania 3** został zmodyfikowany system obowiązkowych badań sprawności technicznej sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin. Badaniami został objęty, obok opryskiwaczy polowych i sadowniczych, także sprzęt agrolotniczy, sprzęt przeznaczony do stosowania środków ochrony roślin w kolejnictwie, zaprawiarki do nasion, instalacje do stosowania środków ochrony roślin w szklarniach i tunelach foliowych, a także inny sprzęt przeznaczony do stosowania środków ochrony roślin, o pojemności zbiornika wynoszącej powyżej 30 l. Łącznie, w latach 2013–2016 badaniom poddano 266 454 urządzenia do aplikacji środków ochrony roślin. Zewidencjonowano również 7 640 sztuk nowego sprzętu, niewymagającego jeszcze badania.

Celem **działania 4** było zwiększenie wiedzy społeczeństwa o środkach ochrony roślin, w tym przez prowadzone kampanie informacyjne na temat bezpiecznego stosowania tych środków. Informacje w tym zakresie były prezentowane na konferencjach, a także publikowane w prasie.

Celem **działania 5** było zapewnienie ochrony uprawom małoobszarowym – w latach 2013–2016 zostało wydanych 155 decyzji rozszerzających zakres zezwoleń dla środków ochrony roślin na zastosowania małoobszarowe, o które wnioskowały branżowe organizacje i grupy producentów, instytuty badawcze oraz producenci środków ochrony roślin.

Działanie 6 miało na celu zapewnienie efektywnego nadzoru nad obrotem środkami ochrony roślin i stosowaniem tych środków. Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa co roku przeprowadzała około 6 tys. kontroli obrotu środkami ochrony roślin oraz ok. 23 tys. kontroli stosowania tych środków, w ramach których były wykonywane także badania ich pozostałości w płodach rolnych (około 2 800 próbek rocznie). W ramach zadania Instytut Ochrony Roślin –

Państwowy Instytut Badawczy opracował narzędzia matematyczno-statystyczne do prowadzenia analizy ryzyka przy planowaniu kontroli przez Inspekcję.

W ramach **działania 7** – analiza ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin, prowadzone były:

- 1) kontrola skażenia żywności pochodzenia roślinnego środkami ochrony roślin, przeprowadzana przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej (około 2 200 próbek rocznie);
- 2) kontrola skażenia pasz środkami ochrony roślin, przeprowadzana przez Inspekcję Weterynaryjną (około 340 próbek rocznie);
- 3) kontrola skażenia żywności pochodzenia zwierzęcego środkami ochrony roślin, przeprowadzana przez Inspekcję Weterynaryjną (około 1 500 próbek rocznie);
- 4) monitoring wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, prowadzony przez Państwową Inspekcję Sanitarną;
- 5) monitoring wód powierzchniowych, podziemnych i osadów dennych, prowadzony przez Inspekcję Ochrony Środowiska oraz od 2015 r. monitoring wód prowadzony przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy i Instytut Ogrodnictwa we współpracy z wojewódzkimi inspektoratami ochrony środowiska w Warszawie i Poznaniu.

W ramach działania zostały opracowane także wskaźniki ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin, w ramach programu wieloletniego realizowanego przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy. Wskaźniki te w kolejnych latach pozwolą na analizę zagrożeń związanych ze stosowaniem środków ochrony roślin, stanowiąc podstawę do zarządzania ryzykiem i kształtowania polityki w odniesieniu do środków ochrony roślin. Ponadto, w ramach działania, został utworzony system zbierania informacji o zatruciach ludzi środkami ochrony roślin oraz o zatruciach pszczół tymi środkami.

Bezpieczne stosowanie środków ochrony roślin zależy w dużym stopniu od świadomości, wiedzy i umiejętności osób wykonujących zabiegi, dlatego tak ważna była realizacja **działania 8** dotyczącego promowania dobrych praktyk bezpiecznego stosowania środków ochrony roślin. W ramach działania zostały opracowane i udostępnione poradniki dobrej praktyki ochrony roślin, obejmujące takie zagadnienia jak bezpieczeństwo i higiena pracy podczas stosowania środków ochrony roślin, ochrona zapylaczy podczas stosowania środków ochrony roślin, zasady mieszania i łącznego stosowania agrochemikaliów, kalibracja opryskiwaczy rolniczych oraz kalibracja opryskiwaczy sadowniczych.

W celu jak najefektywniejszego wykorzystania dorobku naukowego krajowych instytutów badawczych we wdrażaniu zasad integrowanej ochrony roślin, zadania w tym zakresie zostały ujęte w realizowanych na potrzeby Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi pięciu programach wieloletnich, w tym przede wszystkim w programie realizowanym przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy, co wpisuje się w realizację **działania 9** dotyczącego wykorzystania badań naukowych na rzecz integrowanej ochrony roślin oraz ograniczania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin.

IV. Cele i działania na rzecz ograniczenia ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin na lata 2018–2022

Głównymi celami krajowego planu działania są:

- 1) upowszechnienie ogólnych zasad integrowanej ochrony roślin;
- 2) zapobieganie zagrożeniom związanym ze stosowaniem środków ochrony roślin.

Do monitorowania stopnia realizacji powyższych celów zostanie wykorzystany miernik wypracowany w ramach krajowego planu działania na lata 2013–2017, a mianowicie wskaźnik poziomu nieprawidłowości związanych ze stosowaniem środków ochrony roślin, w trakcie realizacji krajowego planu działania wartość miernika nie powinna przekroczyć wartości 1,5.

Wskaźnik ten uwzględnia wyniki kontroli stosowania środków ochrony roślin przez producentów rolnych, przeprowadzanej przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa. Kontrole w gospodarstwach są wykonywane oddzielnie dla trzech grup uprawowych (uprawy rolne, warzywnicze i sadownicze) w łącznej liczbie około 20 000 kontroli na rok. Kontrole prowadzi się w siedmiu szczegółowych obszarach kontroli:

- 1 - Dokumentacja dotycząca stosowanych środków ochrony roślin.
- 2 - Użycie środka ochrony roślin niedopuszczonego do obrotu.
- 3 - Użycie środka ochrony roślin niezgodnie z zakresem stosowania.
- 4 - Warunki bezpiecznego stosowania środka ochrony roślin.
- 5 - Warunki przechowywania środka ochrony roślin.
- 6 - Posiadanie aktualnego zaświadczenia potwierdzającego ukończenie szkolenia.
- 7 - Badania sprawności technicznej sprzętu do wykonywania zabiegów.

Wskaźnik oparto na liczbie wykrytych nieprawidłowości odniesionej do liczby kontroli przeprowadzonych w poszczególnych szczegółowych obszarach kontroli. Obszarom kontroli przypisano wagi, uwzględniając potencjalne zagrożenia dla ludzi i środowiska powodowane przez wykryte nieprawidłowości.

Przyjęto następującą postać wskaźnika:

$$W_{S.Kontrola} = \sum_j (W_j * N_j / Lk_j) * 100 [\%]$$

gdzie:

- j - indeks dotyczący szczegółowego obszaru kontroli (od 1 do 7),
- W_j - waga uwzględniająca znaczenie dla bezpieczeństwa ludzi i środowiska nieprawidłowości wykrytych w poszczególnych obszarach kontroli ($W_1 = 0,05$; $W_2 = 0,3$; $W_3 = 0,2$; $W_4 = 0,2$; $W_5 = 0,1$; $W_6 = 0,05$; $W_7 = 0,1$),
- N_j - ogólna liczba nieprawidłowości wykrytych w obszarze kontroli „j”,
- Lk_j - liczba kontroli przeprowadzonych w obszarze kontroli „j”.

Cele krajowego planu działania zostaną osiągnięte przez realizację następujących działań.

1. Działanie 1. Szkolenia w zakresie środków ochrony roślin

Prowadzenie systemu obowiązkowych szkoleń pod nadzorem Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa dla osób wykonujących zabiegi środkami ochrony roślin jest kluczowym elementem ograniczania ryzyka związanego ze stosowaniem tych środków dla zdrowia ludzi, bezpieczeństwa żywności oraz ochrony środowiska, w szczególności w odniesieniu do ochrony organizmów niebędących celem zwalczania (np. owadów zapylających) i środowiska wodnego. Działanie to służy osiągnięciu celów określonych w art. 5 dyrektywy 2009/128/WE.

Zgodnie z art. 41 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin, wykonywanie zabiegów z zastosowaniem środków ochrony roślin przeznaczonych dla użytkowników profesjonalnych jest możliwe po ukończeniu specjalistycznego szkolenia. Tak więc, wszelkie zabiegi środkami ochrony roślin przeznaczonymi dla użytkowników profesjonalnych, w tym prowadzone na obszarach zieleni miejskiej, w kolejnictwie oraz w pomieszczeniach magazynowych, mogą być wykonywane jedynie przez osoby odpowiednio przeszkolone.

Specjalistyczne szkolenie muszą odbyć również osoby dokonujące sprzedaży środków ochrony roślin. Zgodnie z art. 25 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin przedsiębiorca wykonujący działalność gospodarczą w zakresie wprowadzania środków ochrony roślin do obrotu powinien zapewnić, aby osoby takie ukończyły stosowne szkolenie oraz aby udzielały nabywcy środków ochrony roślin, na jego żądanie, informacji dotyczących stwarzanych przez nie zagrożeń oraz prawidłowego i bezpiecznego stosowania tych środków. Osoby te mają bowiem bezpośredni wpływ na zachowania użytkowników środków ochrony roślin, a przekazywana przez nich wiedza powinna efektywnie przyczyniać się do ograniczania zagrożeń powstających w trakcie transportu, przechowywania i stosowania środków ochrony roślin.

Ponadto, zgodnie z art. 42 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin, obowiązkowymi szkoleniami zostali objęci również doradcy profesjonalnie zajmujący się udzielaniem wskazówek w zakresie ochrony roślin, w tym w ramach prowadzonej działalności marketingowej.

Szczegółowe wymagania dotyczące organizacji oraz programy szkoleń zostały uregulowane w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 maja 2013 r. w sprawie szkoleń w zakresie środków ochrony roślin (Dz. U. poz. 554). Programy szkoleń obejmują ogólne zasady integrowanej ochrony roślin oraz sposoby ograniczania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin, w tym ryzyka dla środowiska wodnego. Duży nacisk w programach szkoleń został położony także na zagadnienia związane z ochroną organizmów pożytecznych, w tym zapylaczy. Szkolenia obejmują także aspekty właściwego przechowywania środków ochrony roślin oraz postępowania z opakowaniami po tych środkach. Odrębne programy zostały przy tym określone dla szkoleń podstawowych i uzupełniających dla osób, które ukończyły już szkolenia podstawowe. Szkolenia należy powtarzać co 5 lat. Tym samym zrealizowane zostały obowiązki dotyczące ustanowienia systemu szkoleń, jakie nałożyła na Polskę dyrektywa 2009/128/WE.

W ramach krajowego planu działania jest planowane dalsze doskonalenie i podnoszenie jakości szkoleń, w tym przez opracowanie jednolitych materiałów szkoleniowych.

Jednocześnie szczególny nacisk w ramach szkoleń będzie położony na zagadnienia dotyczące:

- 1) ochrony owadów zapylających podczas stosowania środków ochrony roślin;
- 2) ochrony środowiska wodnego podczas stosowania środków ochrony roślin;
- 3) eliminacji zagrożeń związanych z obrotem sfałszowanymi środkami ochrony roślin;
- 4) sprawności technicznej sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin oraz korzyści wynikających z regularnej kontroli takiego sprzętu.

1.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania:

- 1) będą prowadzone:
 - a) obowiązkowe szkolenia dla różnych grup zawodowych objętych obowiązkiem odbycia szkolenia,
 - b) działania informacyjne wśród grup zawodowych objętych obowiązkiem odbycia szkolenia,
 - c) kontrole grup zawodowych objętych obowiązkiem odbycia szkolenia;
- 2) zostaną opracowane jednolite materiały szkoleniowe.

1.2. Mierniki służące monitorowaniu

Efektywność działania będzie oceniana na podstawie poziomu nieprawidłowości dotyczących realizacji obowiązku ukończenia szkolenia przez osoby stosujące środki ochrony roślin. W 2022 r. poziom nieprawidłowości w tym zakresie, stwierdzanych w ramach kontroli planowanej przeprowadzanej przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, powinien wynosić poniżej 1%.

1.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach przyznanych limitów wydatków budżetowych oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub przez niego nadzorowane. W szczególności będzie realizowane przez Centrum Doradztwa Rolniczego i wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego w ramach środków, o których mowa w art. 11 ustawy z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz. U. z 2018 r. poz. 711), a także przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy oraz Instytut Ogrodnictwa w ramach programów wieloletnich realizowanych przez te instytuty (opracowanie materiałów edukacyjnych). Zadania związane z nadzorem nad systemem szkoleń w zakresie środków ochrony roślin będą realizowane przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa w ramach limitów wydatków budżetowych Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz wojewodów. Planuje się podjęcie współpracy w tym zakresie z samorządem rolniczym, jednostkami samorządu terytorialnego, szkołami i uczelniami rolniczymi, a także organizacjami działającymi w obszarze rolnictwa.

2. Działanie 2. Ograniczanie ryzyka związanego ze zbywaniem środków ochrony roślin

Określone zagrożenia wiążą się nie tylko ze stosowaniem środków ochrony roślin, ale i z obrotem tymi środkami. W związku z powyższym jest konieczne objęcie także tego obszaru zakresem krajowego planu działania. Działanie to służy osiągnięciu celów określonych w art. 6 dyrektywy 2009/128/WE.

Zgodnie z przepisami art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin, podmioty zajmujące się wprowadzaniem do obrotu oraz konfekcjonowaniem środków ochrony roślin podlegają obowiązkowi uzyskania wpisu do rejestru działalności regulowanej. Zapewnia to możliwość sprawowania przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa skutecznego nadzoru nad tymi podmiotami.

Jednocześnie, przepisy art. 31 ww. ustawy zabraniają:

- 1) zbywania środka ochrony roślin oraz składania oferty zbycia takiego środka:
 - a) osobie, której zachowanie wskazuje, że znajduje się w stanie nietrzeźwości, lub osobie niepełnoletniej,
 - b) w opakowaniu zastępczym,
 - c) w pomieszczeniu, w którym jest prowadzona sprzedaż żywności lub pasz, chyba że w przypadku środka ochrony roślin przeznaczonego dla użytkownika nieprofesjonalnego środek ten jest przechowywany pod zamknięciem w sposób zapewniający brak jego kontaktu z żywnością lub paszą,
 - d) przy zastosowaniu automatu, samoobsługi lub sprzedaży dokonywanej poza punktem stałej lokalizacji (sprzedaż obwoźna i obnośna na targowiskach w rozumieniu przepisów o podatkach i opłatach lokalnych),
 - e) po upływie terminu jego ważności;
- 2) podawania informacji niezgodnych z wymaganiami zawartymi w etykiecie środka ochrony roślin, w tym w trakcie ich sprzedaży.

Przepisy ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin nakładają także na dystrybutorów środków ochrony roślin opisany wcześniej obowiązek ukończenia odpowiedniego szkolenia (dla doradców) przez osoby, które dokonują zbycia środków ochrony roślin ostatecznemu nabywcy (wymóg ten nie dotyczy mikroprzedsiębiorców, dokonujących sprzedaży wyłącznie preparatów charakteryzujących się niskim ryzykiem, przeznaczonych dla użytkowników nieprofesjonalnych), a także udzielania nabywcom środków ochrony roślin informacji o stwarzanych przez nie zagrożeniach oraz sposobach ich unikania (art. 25 ww. ustawy). Osoby dokonujące zbycia środków ochrony roślin są bowiem często głównym źródłem wiedzy o tych środkach dla osób wykonujących zabiegi.

Przyjęte w Polsce ramy prawne zapewniają zatem pełne bezpieczeństwo obrotu środkami ochrony roślin. W tym zakresie cele dyrektywy 2009/128/WE zostały osiągnięte.

Działania mające na celu ograniczanie ryzyka związanego ze sprzedażą środków ochrony roślin realizowane w ramach krajowego planu działania będą się koncentrować na eliminowaniu przypadków

sprzedaży tych środków osobom nieuprawnionym oraz dystrybucji środków podrobionych lub niedopuszczonych do stosowania. Zadanie to będzie realizowane przez działania szkoleniowe i edukacyjne wśród dystrybutorów, rolników i innych podmiotów stosujących środki ochrony roślin. Będą przeprowadzane także kontrole przestrzegania ww. wymagań.

2.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania będą:

- 1) upowszechniane informacje dotyczące zagrożeń związanych ze stosowaniem niedopuszczonych do obrotu oraz sfałszowanych środków ochrony roślin;
- 2) przeprowadzane kontrole podmiotów prowadzących działalność w zakresie wprowadzania środków ochrony roślin do obrotu.

2.2. Mierniki służące monitorowaniu

Efektywność działania będzie oceniana na podstawie nieprawidłowości w zakresie obrotu środkami ochrony roślin. W 2022 r. poziom nieprawidłowości w tym zakresie, stwierdzanych w ramach kontroli prowadzonej przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, powinien wynosić poniżej 3%.

2.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach przyznaných limitów wydatków budżetowych oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub przez niego nadzorowane. W szczególności będzie realizowane przez Centrum Doradztwa Rolniczego i wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego w ramach środków, o których mowa w art. 11 ustawy z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego, a także przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy oraz Instytut Ogrodnictwa w ramach programów wieloletnich realizowanych przez te instytuty (opracowywanie materiałów edukacyjnych i prowadzenie działalności edukacyjno-informacyjnej). Zadania związane z nadzorem nad obrotem i konfekcjonowaniem środków ochrony roślin będą realizowane przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa w ramach limitów wydatków budżetowych Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz wojewodów. Planuje się podjęcie współpracy w tym zakresie z samorządem rolniczym, jednostkami samorządu terytorialnego, szkołami i uczelniami rolniczymi, a także organizacjami działającymi w obszarze rolnictwa.

3. Działanie 3. Upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy o środkach ochrony roślin

Dyrektywa 2009/128/WE podkreśla konieczność podnoszenia wiedzy ogółu społeczeństwa odnośnie do środków ochrony roślin, w tym osób niezajmujących się zawodowo działalnością związaną ze stosowaniem tych środków, ich roli w nowoczesnym rolnictwie oraz ryzykiem, jakie może wiązać się z ich stosowaniem.

W ramach tego działania, które służy osiągnięciu celów określonych w art. 7 dyrektywy

2009/128/WE, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Centrum Doradztwa Rolniczego wraz z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego jak również instytuty nadzorowane przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi będą prowadzić działalność edukacyjną w zakresie środków ochrony roślin. Będzie ona obejmować w szczególności informacje o zagrożeniach wynikających ze stosowania środków ochrony roślin oraz metodach eliminacji tych zagrożeń. Informacje na ten temat będą prezentowane na konferencjach, a także publikowane w prasie i Internecie. Wśród użytkowników środków ochrony roślin będą dystrybuowane materiały informacyjne. Informacje dotyczące ograniczania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin dla zdrowia ludzi i zwierząt oraz dla środowiska zostaną udostępnione także na stronie internetowej poświęconej integrowanej ochronie roślin – Platforma Sygnalizacji Agrofagów.

Ponadto, w ramach działania będą realizowane następujące zadania szczegółowe:

Zadanie 1. Promowanie dobrych praktyk bezpiecznego stosowania środków ochrony roślin

Bezpieczne stosowanie środków ochrony roślin zależy w dużym stopniu od świadomości, wiedzy i umiejętności osób wykonujących zabiegi. Dokonując właściwych wyborów oraz wykorzystując odpowiedni sprzęt i infrastrukturę techniczną, osoby wykonujące zabiegi środkami ochrony roślin minimalizują ryzyko związane z ich użyciem.

W ramach krajowego planu działania będą opracowane i aktualizowane poradniki dobrej praktyki ochrony roślin, obejmujące takie zagadnienia jak:

- 1) bezpieczeństwo i higiena pracy podczas przechowywania i stosowania środków ochrony roślin;
- 2) ochrona środowiska wodnego podczas stosowania środków ochrony roślin;
- 3) ochrona zapylaczy podczas stosowania środków ochrony roślin;
- 4) kalibracja sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin;
- 5) rozpoznawanie sfałszowanych środków ochrony roślin.

Wszystkie informacje i publikacje poświęcone dobrym praktykom będą zamieszczane na Platformie Sygnalizacji Agrofagów.

Zadanie 2. Gromadzenie informacji o zatruciach ludzi środkami ochrony roślin

Obowiązek prowadzenia systemu rejestracji zatruc środkami ochrony roślin wynika z art. 7 ust. 2 dyrektywy 2009/128/WE. Przepis ten stanowi, że „państwa członkowskie ustanawiają systemy gromadzenia informacji o przypadkach ostrych zatruc pestycydami oraz, w stosownych przypadkach, o przewlekłych objawach zatruc wśród osób, które mogą być narażone na regularny kontakt z pestycydami, takich jak operatorzy stosujący pestycydy, pracownicy rolni lub osoby mieszkające w pobliżu obszarów, na których są stosowane pestycydy”. Implementując przepisy dyrektywy do prawodawstwa polskiego w ustawie z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin, postanowiono, że informacje o zatruciach ludzi środkami ochrony roślin gromadzi urząd obsługujący ministra właściwego do spraw rolnictwa.

W ramach zadania będzie kontynuowana współpraca Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakresie pozyskiwania danych o zatruciach ludzi środkami ochrony roślin z Kasą Rolniczego

Ubezpieczenia Społecznego, Ministerstwem Zdrowia (Narodowym Funduszem Zdrowia), Państwową Inspekcją Pracy.

Celem zadania, poza pozyskaniem aktualnej wiedzy o przypadkach zatruc ludzi środkami ochrony roślin i okolicznościach, w jakich do nich doszło, jest także ocena przyjętych rozwiązań prawnych i organizacyjnych mających za zadanie przeciwdziałać takim incydentom.

3.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania:

- 1) będzie upowszechniana w społeczeństwie wiedza o środkach ochrony roślin;
- 2) zostaną przygotowane materiały informacyjne i szkoleniowe w zakresie dobrych praktyk przy stosowaniu środków ochrony roślin;
- 3) będą prowadzone działania informacyjne wśród użytkowników środków ochrony roślin;
- 4) będą gromadzone i analizowane informacje o zatruciach ludzi środkami ochrony roślin.

3.2. Mierniki służące monitorowaniu

Efektywność działania będzie oceniana na podstawie nieprawidłowości w zakresie stosowania środków ochrony roślin. W 2022 r. poziom nieprawidłowości w tym zakresie, stwierdzanych w ramach kontroli prowadzonej przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, powinien wynosić poniżej 5%.

3.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach przyznaných limitów wydatków budżetowych oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub przez niego nadzorowane. Planuje się podjęcie współpracy z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego, samorządem rolniczym, jednostkami samorządu terytorialnego, szkołami i uczelniami rolniczymi, a także organizacjami działającymi w obszarze rolnictwa. Zadania dotyczące monitorowania zatruc ludzi środkami ochrony roślin będą realizowane przy współpracy m.in. Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Narodowego Funduszu Zdrowia i Państwowej Inspekcji Pracy.

4. Działanie 4. Zapewnienie sprawności technicznej sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin

Korzystanie z niesprawnego technicznie opryskiwacza może mieć nieodwracalne, negatywne skutki zarówno dla zdrowia człowieka i zwierząt, jak i stanu środowiska. Nierównomierne rozprowadzenie środków ochrony roślin na opryskiwanej powierzchni niesie ze sobą także ryzyko, że na obszarze, na którym ilość użytych środków jest mniejsza od zamierzonej, zostanie ograniczona efektywność zabiegu. Działanie to służy osiągnięciu celów określonych w art. 8 dyrektywy 2009/128/WE.

W celu ograniczenia ryzyka związanego z używaniem niesprawnych opryskiwaczy do

wykonywania zabiegów ochrony roślin, a co za tym idzie zmniejszenia ryzyka nieprawidłowej aplikacji środków ochrony roślin, został utworzony system obligatoryjnych, okresowych badań sprawności technicznej opryskiwaczy.

Badania sprawności technicznej opryskiwaczy są wykonywane na podstawie ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin oraz przepisów rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie wymagań dotyczących sprawności technicznej sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin (Dz. U. z 2016 r. poz. 760) oraz rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 grudnia 2013 r. w sprawie potwierdzania sprawności technicznej sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin (Dz. U. z 2016 r. poz. 924).

Przepisy ww. ustawy nakładają na użytkowników profesjonalnych środków ochrony roślin obowiązek przeprowadzania zarówno okresowej kontroli stanu technicznego, jak i kalibracji sprzętu przeznaczonego do stosowania tych środków. Zgodnie z tymi przepisami badaniom sprawności technicznej powinny być poddawane: opryskiwacze ciągnikowe i samobieżne polowe lub sadownicze, sprzęt agrolotniczy oraz wykorzystywany w kolejnictwie, a także sprzęt niestandardowy, tj. zaprawiarki do nasion, instalacje przeznaczone do stosowania środków ochrony roślin w formie oprysku lub zamgławiania w szklarniach lub tunelach foliowych, samobieżny lub ciągnikowy sprzęt przeznaczony do stosowania środków ochrony roślin w formie granulatu oraz sprzęt przeznaczony do stosowania środków ochrony roślin w formie oprysku, inny niż opryskiwacze ręczne i plecakowe, którego pojemność zbiornika przekracza 30 litrów.

Mając na uwadze, że dyrektywa 2006/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 maja 2006 r. w sprawie maszyn, zmieniająca dyrektywę 95/16/WE (przekształcenie) (Dz. Urz. UE L 157 z 09.06.2006, str. 24, z późn. zm.) określa wymagania techniczne, jakie powinny spełniać maszyny przeznaczone do stosowania środków ochrony roślin, wprowadzane do obrotu lub oddawane do użytku (nowe opryskiwacze), to wymienione wyżej przepisy określają wymagania odnoszące się jedynie do opryskiwaczy będących już w użytkowaniu. Ich celem jest sprawdzenie, czy w procesie eksploatacji stan techniczny opryskiwaczy nie uległ pogorszeniu w sposób stwarzający zagrożenie dla zdrowia ludzi i środowiska.

Wskazane wyżej ramy prawne w pełni implementują postanowienia art. 8 dyrektywy 2009/128/WE, a także pozwalają na wyeliminowanie ryzyka wiążącego się ze stosowaniem środków ochrony roślin sprzętem niesprawnym technicznie.

W ramach działania jest planowane dalsze doskonalenie systemu kontroli technicznej sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin. Jest planowane opracowanie w tym celu wytycznych do badań i kontroli tego sprzętu zarówno dla ich użytkowników, jak i diagnostów.

Ponadto będą prowadzone działania informacyjno-edukacyjne oraz przeprowadzane kontrole, w celu zapewnienia poddawania regularnym badaniom sprawności technicznej sprzętu do stosowania środków ochrony roślin, wykorzystywanego przez użytkowników profesjonalnych.

4.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania:

- 1) będą prowadzone:
 - a) obowiązkowe badania sprzętu do stosowania środków ochrony roślin,
 - b) działania informacyjno-edukacyjne wśród użytkowników środków ochrony roślin,
 - c) kontrole podmiotów prowadzących badania oraz stosujących środki ochrony roślin;
- 2) zostaną opracowane materiały informacyjno-edukacyjne.

4.2. Mierniki służące monitorowaniu

Efektywność działania będzie oceniana na podstawie odsetka znajdującego się w użyciu sprzętu do stosowania środków ochrony roślin, który jest regularnie poddawany obowiązkowym badaniom sprawności technicznej. W 2022 r. poziom nieprawidłowości w tym zakresie, stwierdzanych w ramach kontroli prowadzonej przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, powinien wynosić poniżej 1%.

4.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach przyznaných limitów wydatków budżetowych oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub przez niego nadzorowane. Zadania związane z nadzorem nad badaniami sprawności technicznej sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin będą realizowane przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa w ramach limitów wydatków budżetowych Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz wojewodów. Materiały szkoleniowe, edukacyjne i metodyczne będą opracowywane przez jednostki naukowo-badawcze, w tym w ramach realizacji programów wieloletnich. Planuje się podjęcie w tym zakresie współpracy z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego, samorządem rolniczym, jednostkami samorządu terytorialnego, szkołami i uczelniami rolniczymi, a także organizacjami działającymi w obszarze rolnictwa.

5. Działanie 5. Zabiegi agrolotnicze

W Polsce zostały przyjęte niezbędne rozwiązania prawne i organizacyjne, które dają pewność, że ryzyko związane z aplikacją środków ochrony roślin przy wykorzystaniu sprzętu agrolotniczego zostało ograniczone do minimum. Działanie to służy osiągnięciu celów określonych w art. 9 dyrektywy 2009/128/WE. Wymagania i obowiązki związane z wykonywaniem zabiegów z zastosowaniem środków ochrony roślin przy użyciu sprzętu agrolotniczego w Polsce, zarówno dla stosujących te środki, jak i dla służb kontrolnych, określają przepisy ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin oraz przepisy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 kwietnia 2013 r. w sprawie rozwiązań technicznych, jakie powinny być zastosowane podczas wykonywania zabiegów z zastosowaniem środków ochrony roślin przy użyciu sprzętu agrolotniczego (Dz. U. poz. 504), rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 maja 2013 r. w sprawie sposobu postępowania przy stosowaniu i przechowywaniu środków ochrony roślin (Dz. U. poz. 625)

oraz rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 31 marca 2014 r. w sprawie warunków stosowania środków ochrony roślin (Dz. U. poz. 516).

Powyższe przepisy w sposób precyzyjny określają zasady wykonywania zabiegów ochrony roślin z wykorzystaniem sprzętu agrolotniczego, w tym:

- 1) środki ochrony roślin, które nie mogą być stosowane przy użyciu sprzętu agrolotniczego;
- 2) zasady zatwierdzania planów takich zabiegów przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa;
- 3) sposoby ostrzegania o wykonywaniu takich zabiegów osób, które mogłyby być narażone na przypadkowy kontakt ze środkiem ochrony roślin;
- 4) warunki, w jakich zabiegi takie mogą się odbywać, w tym w odniesieniu do warunków atmosferycznych;
- 5) wymagania dotyczące wyposażenia statku powietrznego (w urządzenia wykorzystujące sygnał GPS do naprowadzania statku powietrznego na ścieżkę zabiegu oraz rozpoczęcia i zakończenia oprysku).

Zabiegi agrolotnicze w Polsce są wykonywane tylko i wyłącznie w lasach, które zajmują 29,4% terytorium kraju i rosną na obszarze 9,1 mln ha. Zabiegi te są wykonywane głównie przeciwko brudnicy mniszce (*Lymantria monacha*), barczatce sosnowce (*Dendrolimus pini*), strzygoni choinówce (*Panolis flammea*), osnui gwiazdzistej (*Acantholyda posticalis*), borecznikom sosnowym (*Diptrion* sp.), chrabąszczowatym (*Melolontha* sp.), zwójkowatym (*Tortricidae*) i miernikowcowatym (*Geometridae*).

Mając na uwadze, że przyjęte obecnie rozwiązania prawne i organizacyjne pozwoliły na wyeliminowanie zidentyfikowanych zagrożeń związanych z wykonywaniem zabiegów ochrony roślin przy użyciu sprzętu agrolotniczego, w ramach działania będą prowadzone kontrole przestrzegania tych przepisów.

5.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania będą przeprowadzane kontrole.

5.2. Mierniki służące monitorowaniu

Efektywność działania będzie oceniana na podstawie liczby nieprawidłowości w zakresie wykonywania zabiegów ochrony roślin przy użyciu sprzętu agrolotniczego. W 2022 r. poziom nieprawidłowości w tym zakresie, stwierdzanych w ramach kontroli przeprowadzanej przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, powinien wynosić poniżej 1%.

5.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach przyznaných limitów wydatków budżetowych oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub przez niego nadzorowane. Zadania związane z nadzorem nad wykonywaniem zabiegów ochrony roślin przy użyciu sprzętu agrolotniczego będą realizowane przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa w ramach limitów wydatków budżetowych Głównego Inspektora Ochrony Roślin

i Nasiennictwa oraz wojewodów. Planuje się podjęcie w tym zakresie współpracy z Dyrekcją Generalną Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe.

6. Działanie 6. Ostrzeżenie osób postronnych o zabiegach ochrony roślin

Ryzyko związane ze stosowaniem środków ochrony roślin dotyczy nie tylko operatorów sprzętu do aplikacji tych środków oraz konsumentów produktów rolnych, ale także osób postronnych, które przypadkowo mogą być narażone na kontakt ze środkami ochrony roślin, nieświadomie wkraczając na obszar objęty zabiegiem.

Na przypadkowy kontakt ze środkami ochrony roślin mogą być także narażone zwierzęta gospodarskie, w tym pszczoły miodne. W związku z powyższym zostały przyjęte rozwiązania prawne, przewidujące ostrzeżenie osób postronnych o wykonywanych zabiegach ochrony roślin. Działanie to służy osiągnięciu celów określonych w art. 10 dyrektywy 2009/128/WE.

Szczegółowe rozwiązania w tym zakresie zostały przyjęte w odniesieniu do zabiegów agrolotniczych – są one bowiem wykonywane na dużych obszarach leśnych, na ogół niekojarzonych przez osoby niezwiązane z ochroną lasu ze stosowaniem środków ochrony roślin. Rozwiązania te zostały zawarte w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 maja 2013 r. w sprawie sposobu postępowania przy stosowaniu i przechowywaniu środków ochrony roślin.

W ramach realizacji działania planowane jest:

- 1) upowszechnianie wiedzy o uprawnieniach dotyczących żądania informacji o planowanych zabiegach ochrony roślin, w szczególności wśród pszczelarzy i rolników ekologicznych;
- 2) prowadzenie kontroli.

6.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania:

- 1) będzie upowszechniana wiedza o uprawnieniach dotyczących żądania informacji o planowanych zabiegach ochrony roślin, w szczególności wśród pszczelarzy i rolników ekologicznych;
- 2) będą prowadzone kontrole.

6.2. Mierniki służące monitorowaniu

Efektywność działania będzie oceniana na podstawie liczby nieprawidłowości w zakresie informowania o planowanych zabiegach ochrony roślin. W 2022 r. poziom nieprawidłowości w tym zakresie, stwierdzanych w ramach kontroli przeprowadzanej przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, powinien wynosić poniżej 1%.

6.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach przyznaných limitów wydatków budżetowych oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub

przez niego nadzorowane. Nadzór nad informowaniem o planowanych zabiegach ochrony roślin będzie realizowany przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa w ramach limitów wydatków budżetowych Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz wojewodów. Planuje się podjęcie współpracy w tym zakresie z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego, samorządem rolniczym, jednostkami samorządu terytorialnego, szkołami i uczelniami rolniczymi, a także organizacjami działającymi w obszarze rolnictwa.

7. Działanie 7. Środki ochrony środowiska wodnego i wody pitnej

Niewłaściwie stosowane środki ochrony roślin, przenikając do naturalnych zbiorników i cieków wodnych, przyczyniają się do skażenia tego środowiska. Stanowi to zagrożenie zarówno dla organizmów wodnych, jak i dla człowieka, w różny sposób korzystającego z zasobów wodnych (do spożycia, w celach rekreacji). Niektóre z tych środków mogą także kumulować się w osadach dennych i być wykrywane w wodzie po długim czasie od ich zastosowania.

W związku z powyższym, mając na uwadze, że działanie to służy osiągnięciu celów art. 11 dyrektywy 2009/128/WE, zostały przyjęte regulacje mające na celu ochronę środowiska wodnego przed ewentualnymi negatywnymi skutkami niewłaściwego wykonywania zabiegów z użyciem środków ochrony roślin. Zagadnienia te zostały uregulowane w ustawie z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin oraz w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 maja 2013 r. w sprawie sposobu postępowania przy stosowaniu i przechowywaniu środków ochrony roślin i rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 31 marca 2014 r. w sprawie warunków stosowania środków ochrony roślin. Przepisy te regulują warunki samego stosowania środków ochrony roślin (np. maksymalną prędkość wiatru, przy jakiej można wykonać zabieg, tak aby wyeliminować ryzyko zniesienia cieczy użytkowej, szerokość stref buforowych wokół zbiorników i cieków wodnych, a także powierzchni nieprzepuszczalnych, stwarzających ryzyko skażeń punktowych w przypadku splukania środków ochrony roślin), jak również określają minimalne odległości od zbiorników i cieków wodnych, w jakich można wykonywać czynności, z którymi wiąże się największe ryzyko skażenia środowiska wodnego (jak przechowywanie środków ochrony roślin, napełnianie i mycie sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin).

Regulacje dotyczące ochrony środowiska wodnego zawierają także przepisy ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (Dz. U. poz. 1566, z późn. zm.). Tym samym zostały wykonane zobowiązania regulacyjne wynikające z postanowień dyrektywy 2009/128/WE.

Niezależnie od powyższego, w ramach krajowego planu działania będą prowadzone działania edukacyjno-informacyjne dotyczące wskazanych wyżej regulacji prawnych (w powiązaniu z działaniami 1 i 3), jak i przeprowadzane kontrole w zakresie przestrzegania regulacji dotyczących ochrony środowiska wodnego.

Będą prowadzone także działania mające na celu bieżące monitorowanie stanu środowiska wodnego, w odniesieniu do zagrożeń stwarzanych przez środki ochrony roślin. Wyniki tego monitorowania będą stanowić podstawę dla oceny efektywności rozwiązań prawnych, a także działań edukacyjnych i kontrolnych, podejmowanych w celu ochrony środowiska wodnego.

W ramach działania będą prowadzone następujące zadania.

Zadanie 1. Prowadzenie monitoringu wód powierzchniowych, podziemnych i osadów dennych

Państwowy monitoring środowiska to system utworzony na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799, z późn. zm.). Zgodnie z art. 25 ust. 2 tej ustawy państwowy monitoring środowiska stanowi system pomiarów, ocen i prognoz stanu środowiska oraz gromadzenia, przetwarzania i rozpowszechniania informacji o środowisku. Gromadzone informacje służą wspomaganie działań na rzecz ochrony środowiska przez systematyczne informowanie organów administracji i społeczeństwa o:

- 1) jakości elementów przyrodniczych, dotrzymywaniu standardów jakości środowiska lub innych poziomów określonych przepisami oraz obszarach występowania przekroczeń tych standardów lub innych wymagań;
- 2) występujących zmianach jakości elementów przyrodniczych, przyczynach tych zmian, w tym powiązaniach przyczynowo-skutkowych występujących pomiędzy emisjami i stanem elementów przyrodniczych.

Państwowy monitoring środowiska, zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (Dz. U. z 2016 r. poz. 1688, z późn. zm.) jest prowadzony przez Inspekcję Ochrony Środowiska.

W ramach tego systemu jest prowadzony monitoring wód powierzchniowych i podziemnych. Regulacje dotyczące badań monitoringowych są zawarte w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 19 lipca 2016 r. w sprawie form i sposobu prowadzenia monitoringu jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych (Dz. U. poz. 1178). Szczegółowe regulacje dotyczące oceny stanu wód podziemnych są zawarte w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 21 grudnia 2015 r. w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu jednolitych części wód podziemnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 85), natomiast szczegółowe regulacje dotyczące oceny stanu wód powierzchniowych są zawarte w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2016 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych oraz środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych (Dz. U. poz. 1187).

Monitoring jakości wód jest prowadzony z uwzględnieniem wymagań określonych w dyrektywie 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/60/WE z dnia 23 października 2000 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z 22.12.2000, str. 1, z późn. zm. – Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne rozdz. 15, t. 5, str. 275), tzw. Ramowej Dyrektywie Wodnej oraz w przypadku wód podziemnych – w dyrektywie 2006/118/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. w sprawie ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniem i pogorszeniem ich stanu (Dz. Urz. UE L 372 z 27.12.2006, str. 19, z późn. zm.).

Program monitoringu wód powierzchniowych i podziemnych jest realizowany w ramach:

- 1) monitoringu diagnostycznego;

- 2) monitoringu operacyjnego;
- 3) monitoringu badawczego;
- 4) monitoringu obszarów chronionych, który ma charakter uzupełniający do monitoringu stanu jednolitych części wód powierzchniowych (monitoringu diagnostycznego, monitoringu operacyjnego)
 - zgodnie z wymaganiami zawartymi w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 19 lipca 2016 r. w sprawie form i sposobu prowadzenia monitoringu jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych lub jego aktualizacji.

W ramach poszczególnych rodzajów monitoringu wód powierzchniowych są prowadzone badania wskaźników biologicznych, fizykochemicznych i chemicznych wykonywane przez wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska oraz wskaźników hydromorfologicznych prowadzone przez służbę hydrologiczno-meteorologiczną. W ramach monitoringu wód podziemnych jest określany stan chemiczny i ilościowy jednolitych części wód podziemnych.

Badania osadów dennych rzek i jezior są wykonywane w ramach monitoringu wód powierzchniowych. Bezpośredni nadzór nad realizacją programu badań sprawuje Główny Inspektor Ochrony Środowiska.

W ramach państwowego monitoringu środowiska są prowadzone badania substancji priorytetowych, wśród których są substancje lub grupy substancji, które występują bądź występowały w środkach ochrony roślin lub służą lub służyły do ich produkcji.

Podzadanie 1. Wody powierzchniowe

W ramach monitoringu diagnostycznego, operacyjnego, badawczego oraz monitoringu obszarów chronionych w jednolitych częściach wód rzek i jezior, wód przejściowych i przybrzeżnych, Inspekcja Ochrony Środowiska będzie realizowała badania określone w programach państwowego monitoringu środowiska. Będą kontynuowane badania elementów biologicznych stanowiących podstawę oceny stanu ekologicznego – kluczowego elementu decydującego o stanie ekologicznym jednolitych części wód. W ramach monitoringu chemicznego będą prowadzone badania substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (substancje priorytetowe, w tym substancje wchodzące w skład środków ochrony roślin i służące do ich produkcji).

Podzadanie 2. Wody podziemne

W ramach krajowego monitoringu jakości wód podziemnych będą prowadzone badania zawartości związków organicznych, w tym pestycydów. W ramach prac analitycznych były dotychczas wykonywane oznaczenia związków z grupy pestycydów chloroorganicznych i pestycydów fosforoorganicznych oraz pestycydów triazynowych. W latach następnych jest przewidywana modyfikacja zakresu badanych pestycydów.

Podzadanie 3. Osady denne

Monitoring osadów dennych rzek i jezior będzie prowadzony w reprezentatywnych punktach pomiarowo-kontrolnych monitoringu jednolitych części wód powierzchniowych. Monitoring osadów dennych będzie prowadzony zgodnie z założeniami dyrektywy 2000/60/WE i 2013/39/UE oraz nastawiony m.in. na analizę długoterminową trendów zmian stężeń substancji ulegających akumulacji w osadach.

Zadanie 2. Prowadzenie monitoringu wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi

Nadzór nad jakością wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi sprawuje Państwowa Inspekcja Sanitarna na podstawie ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1261, z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (Dz. U. z 2018 r. poz. 1152).

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne jest obowiązane do zapewnienia m.in. należytej jakości dostarczanej wody oraz prowadzenia regularnej kontroli wewnętrznej w ramach zbiorowego zaopatrzenia w wodę. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz. U. poz. 2294) wprowadza ponadto obowiązek zapewnienia wody odpowiedniej jakości przez prowadzenie wewnętrznej kontroli jakości wody przez podmioty dostarczające lub wykorzystujące wodę pochodzącą z indywidualnego ujęcia w ramach działalności gospodarczej lub w budynkach użyteczności publicznej, budynkach zamieszkania zbiorowego lub w podmiotach działających na rynku spożywczym, wykorzystujących wodę. Zasady prowadzenia monitoringu, który służy sprawowaniu bieżącego nadzoru nad jakością wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi przez regularne badanie wody i dostarczanie informacji niezbędnych do jej oceny, są określone przepisami rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi. Badania jakości wody do spożycia wykonują laboratoria Państwowej Inspekcji Sanitarnej lub inne laboratoria o udokumentowanym systemie jakości badań, zatwierdzonym przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, stosownie do ustawy z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków.

Badania jakości wody w zakresie m.in. pestycydów i sumy pestycydów są wykonywane w ramach prowadzenia programu monitoringu jakości wody, który obejmuje wyniki badań jakości wody uzyskane w ramach wewnętrznej kontroli jakości wody przeprowadzanej przez przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjne oraz podmioty dostarczające lub wykorzystujące wodę pochodzącą z indywidualnego ujęcia w ramach działalności gospodarczej lub w budynkach użyteczności publicznej, budynkach zamieszkania zbiorowego lub w podmiotach działających na rynku spożywczym, wykorzystujących wodę, jak również w ramach prowadzonego przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej nadzoru nad jakością wody. Prowadzony monitoring służy przekazywaniu informacji niezbędnych do oceny zgodności z wymaganiami określonymi w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi w aspekcie zagrożeń zdrowotnych,

jakie mogą powodować zanieczyszczenia pojawiające się w wodzie. Próbkę do badań jakości wody są pobierane zgodnie z harmonogramem na dany rok z określoną częstotliwością. Minimalna częstotliwość pobierania próbek do badań jakości wody zależy od objętości dostarczanej lub produkowanej wody w danej strefie zaopatrzenia.

Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz podmioty zbiorowego zaopatrzenia w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi wykonują, zgodnie z załącznikiem nr 1 lit. B do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, badania pestycydów i sumy pestycydów w wodzie przeznaczonej do spożycia przez ludzi w zakresie, w jakim na danych obszarach ich występowanie jest wysoce prawdopodobne. Oznaczana jest obecność pestycydów, których występowania w wodzie można oczekiwać. Zakres prowadzenia badań jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi ustala właściwy państwowy powiatowy lub państwowy graniczny inspektor sanitarny po uwzględnieniu różnych czynników jak np. jakość i rodzaj ujmowanej wody, stosowane metody uzdatniania wody, materiały użyte do budowy sieci wodociągowej oraz zanieczyszczenia występujące w środowisku.

Zadanie 3. Badanie wpływu chemicznej ochrony roślin na stan wód powierzchniowych

Państwowy monitoring wód powierzchniowych, podziemnych i osadów dennych koncentruje się na zbieraniu danych o stanie jednolitych części wód powierzchniowych w celu wydawania wieloaspektowych i kompleksowych ocen między innymi na potrzeby wypełnienia celów planistycznych w gospodarowaniu wodami. Monitoring ten, ze względu na ograniczone spektrum badanych substancji wynikające z uwarunkowań prawnych, nie obejmuje badań stosowanych środków ochrony roślin.

Z tego powodu monitoring ten powinien być uzupełniany przez monitoring obejmujący jak największą liczbę substancji czynnych, występujących obecnie w środkach ochrony roślin.

W tym celu będzie prowadzony w ramach programów wieloletnich monitoring pozostałości środków ochrony roślin w wodach powierzchniowych przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy oraz Instytut Ogrodnictwa we współpracy z wojewódzkimi inspektoratami ochrony środowiska na podstawie porozumień lub ustaleń pomiędzy ww. instytutami i wojewódzkimi inspektoratami ochrony środowiska.

Zadanie 4. Nadzór nad środkami ochrony roślin zawierającymi substancje czynne, które powinny być objęte szczególnym monitoringiem

Zgodnie z art. 1 rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) nr 540/2011 z dnia 25 maja 2011 r. w sprawie wykonania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1107/2009 w odniesieniu do wykazu zatwierdzonych substancji czynnych (Dz. Urz. UE L 153 z 11.06.2011, str. 1, z późn. zm.) substancje czynne wymienione w załączniku do tego rozporządzenia zostają zatwierdzone do stosowania w środkach ochrony roślin. W załączniku do rozporządzenia zostały również przedstawione szczególne wymagania dotyczące danej substancji czynnej oraz informacje czy dana substancja czynna powinna zostać objęta szczególnym programem monitorowania w związku z większym ryzykiem związanym ze stosowaniem środków ochrony roślin.

Na podstawie krajowego planu działania będzie prowadzony nadzór nad stosowaniem środków ochrony roślin zawierających substancje czynne, które powinny zostać objęte szczególnym programem monitorowania.

7.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania:

- 1) będą prowadzone działania edukacyjno-informacyjne;
- 2) będą przeprowadzane kontrole;
- 3) będzie prowadzony monitoring wód powierzchniowych, podziemnych i osadów dennych;
- 4) będzie prowadzony monitoring wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi;
- 5) będzie sprawowany nadzór nad środkami ochrony roślin zawierającymi substancje czynne, które powinny być objęte szczególnym monitoringiem.

7.2. Mierniki służące monitorowaniu

Efektywność działania będzie oceniana na podstawie wyników badania jakości wody. W 2022 r. jakość wody ustalana na podstawie badania wpływu chemicznej ochrony roślin na stan wód powierzchniowych, prowadzonego przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy oraz Instytut Ogrodnictwa we współpracy z wojewódzkimi inspektoratami ochrony środowiska, powinna klasyfikować powyżej 95% prób do kategorii A1, według normy rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 27 listopada 2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać wody powierzchniowe wykorzystywane do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia.

7.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Środowiska oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministrowi Zdrowia lub Ministrowi Środowiska lub przez nich nadzorowane w ramach przyznanych limitów wydatków budżetowych poszczególnych jednostek sektora finansów publicznych uczestniczących w realizacji tego działania. Zadania związane z nadzorem nad przestrzeganiem środków ochrony środowiska wodnego podczas wykonywania zabiegów ochrony roślin będą realizowane przez Inspekcje w ramach limitów wydatków budżetowych ich Głównych Inspektorów oraz wojewodów. Planuje się podjęcie w tym zakresie współpracy z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego, samorządem rolniczym, jednostkami samorządu terytorialnego, szkołami i uczelniami rolniczymi, a także organizacjami działającymi w obszarze rolnictwa.

8. Działanie 8. Ograniczenie stosowania środków ochrony roślin na obszarach szczególnie wrażliwych

W Polsce zostały przyjęte szczegółowe przepisy ograniczające stosowanie środków ochrony roślin na obszarach szczególnie wrażliwych – przede wszystkim na obszarach, na których mogą przebywać

osoby szczególnie narażone na zagrożenia stwarzane przez te środki (dzieci, osoby starsze, osoby chore). Działanie to służy osiągnięciu celów określonych w art. 12 dyrektywy 2009/128/WE.

Stosownie do przepisów art. 36 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin, jest zabronione stosowanie środków ochrony roślin, które zostały zgodnie z przepisami rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1272/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin, zmieniającego i uchylającego dyrektywy 67/548/EWG i 1999/45/WE oraz zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 (Dz. Urz. UE L 353 z 31.12.2008, str. 1, z późn. zm.), zaklasyfikowane jako stwarzające zagrożenie dla zdrowia człowieka, na terenach placów zabaw, żłobków, przedszkoli, szkół podstawowych, szpitali, stref ochronnych „A” wydzielonych na obszarach uzdrowisk lub obszarach ochrony uzdrowiskowej w rozumieniu przepisów o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz w gminach uzdrowiskowych. Odstępstwa od tej zasady mogą być stosowane jedynie w ściśle określonych przypadkach:

- 1) wystąpienia agrofagów kwarantannowych;
- 2) zagrożenia przez agrofagi pomników przyrody lub zespołów przyrodniczo-krajobrazowych w rozumieniu przepisów o ochronie przyrody;
- 3) wystąpienia roślin stwarzających zagrożenie dla zdrowia ludzi;
- 4) wystąpienia organizmów szkodliwych dla roślin lub produktów roślinnych, których zwalczenie metodami niechemicznymi jest nieuzasadnione ekonomicznie lub nieskuteczne.

Decyzję w sprawie odstępstwa wydaje wojewódzki inspektor ochrony roślin i nasiennictwa.

Ponadto, zgodnie z art. 35 ust. 1 ww. ustawy, środki ochrony roślin należy stosować w taki sposób, aby nie stwarzać zagrożenia dla zdrowia ludzi, zwierząt oraz dla środowiska, w tym przeciwdziałać zniesieniu środków ochrony roślin na obszary i obiekty niebędące celem zabiegu z zastosowaniem tych środków oraz planować stosowanie środków ochrony roślin z uwzględnieniem okresu, w którym ludzie będą przebywać na obszarze objętym zabiegiem.

Tym samym zostały przyjęte w Polsce wszystkie niezbędne środki prawne do ograniczenia stosowania środków ochrony roślin na obszarach szczególnie wrażliwych i wyeliminowania ryzyka z tym związanego w odniesieniu do szczególnie narażonych grup ludności.

W ramach działania będą realizowane działania edukacyjne oraz przeprowadzane kontrole w zakresie przestrzegania powyższych przepisów.

8.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania będą:

- 1) prowadzone działania informacyjno-edukacyjne;
- 2) przeprowadzane kontrole.

8.2. Mierniki służące monitorowaniu

Efektywność działania będzie oceniana na podstawie poziomu nieprawidłowości w zakresie stosowania środków ochrony roślin na obszarach szczególnie wrażliwych. W 2022 r. poziom nieprawidłowości w tym zakresie, stwierdzanych w ramach kontroli przeprowadzanej przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, powinien wynosić poniżej 1%.

8.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach przyznanych limitów wydatków budżetowych oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub przez niego nadzorowane. Kontrole dotyczące przestrzegania przepisów w zakresie ograniczenia stosowania środków ochrony roślin na obszarach szczególnie wrażliwych będą przeprowadzane przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa w ramach limitów wydatków budżetowych Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz wojewodów. Planuje się podjęcie w tym zakresie współpracy z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego, samorządem rolniczym, jednostkami samorządu terytorialnego, szkołami i uczelniami rolniczymi, a także organizacjami działającymi w obszarze rolnictwa.

9. Działanie 9. Wyeliminowanie zagrożeń na poszczególnych etapach wykonywania zabiegów ochrony roślin

Zagrożenia związane ze stosowaniem środków ochrony roślin mogą wystąpić nie tylko podczas samego stosowania tych środków, ale również na innych etapach przygotowywania i wykonywania zabiegu. Szczególne znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa ma właściwe przechowywanie środków ochrony roślin (w celu uniemożliwienia ich przeniknięcia do wód lub środowiska glebowego w razie przypadkowego wylania lub rozsypania środka, przypadkowego kontaktu ze środkiem osób nieuprawnionych lub zwierząt – szczególnie niebezpieczne jest spożycie środka ochrony roślin, co może się zdarzyć w przypadku przechowywania go w opakowaniach po żywności), sporządzanie cieczy użytkowej (istnieje duże ryzyko rozlania środka i powstania skażeń punktowych), a także zagospodarowywania pozostałości cieczy użytkowej i mycia sprzętu przeznaczonego do wykonywania zabiegu po jego przeprowadzeniu. Działanie to służy osiągnięciu celów określonych w art. 13 dyrektywy 2009/128/WE.

Ponieważ użytkownicy nieprofesjonalni środków ochrony roślin na ogół nie są w stanie spełnić wymogów dotyczących właściwego przechowywania środków ochrony roślin, mycia użytego sprzętu lub zagospodarowywania resztek po zabiegu (środki ochrony roślin są przechowywane i wykorzystywane przez amatorów m.in. w pomieszczeniach mieszkalnych), osoby takie nie powinny mieć swobodnego dostępu do środków szczególnie niebezpiecznych.

W związku z powyższym zostały przyjęte przepisy określające szczegółowo sposób wykonywania poszczególnych czynności związanych z ochroną roślin, w tym sposób:

- 1) przechowywania środków ochrony roślin (obejmujący wymogi bezpieczeństwa i higieny pracy, wymagania dla obiektów, w jakich środki te są przechowywane);

- 2) sporządzania cieczy użytkowej (minimalna odległość wykonywania takich czynności od zbiorników i cieków wodnych);
- 3) stosowania środków ochrony roślin (w tym wymogi dotyczące zachowania stref buforowych, warunków atmosferycznych, w jakich mogą być wykonywane zabiegi);
- 4) czyszczenia sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin (określający minimalną odległość, w jakiej te czynności mogą być wykonywane od zbiorników i cieków wodnych);
- 5) postępowania z pozostałościami cieczy użytkowej po zakończonych zabiegach;
- 6) postępowania z pustymi opakowaniami po środkach ochrony roślin.

Sposób postępowania, eliminujący ryzyko związane z wykonywaniem każdej z powyższych czynności został określony w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy stosowaniu i magazynowaniu środków ochrony roślin oraz nawozów mineralnych i organiczno-mineralnych (Dz. U. poz. 896, z późn. zm.), rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 maja 2013 r. w sprawie sposobu postępowania przy stosowaniu i przechowywaniu środków ochrony roślin, ustawie z dnia 13 czerwca 2013 r. o gospodarce opakowaniami i odpadami opakowaniowymi (Dz. U. z 2018 r. poz. 150, z późn. zm.) oraz rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 31 marca 2014 r. w sprawie warunków stosowania środków ochrony roślin.

Zostały przyjęte także rozwiązania ograniczające dostęp użytkowników nieprofesjonalnych do preparatów stwarzających największe zagrożenie. Osoby takie na ogół nie mają bowiem szczegółowej wiedzy dotyczącej bezpiecznego stosowania środków ochrony roślin, jak również wykorzystują te środki w miejscach, w których trudno jest zachować warunki bezpiecznego ich stosowania (w pomieszczeniach mieszkalnych, na balkonach i w ogrodach przydomowych).

Zgodnie z art. 36 ust. 4 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin zostało zabronione stosowanie przez użytkowników nieprofesjonalnych, w formie oprysku lub fumigacji, a także wykorzystywanie do zaprawiania nasion, środków ochrony roślin zaklasyfikowanych, zgodnie z przepisami rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1272/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin, zmieniającego i uchylającego dyrektywę 67/548/EWG i 1999/45/WE oraz zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 1907/2006, do co najmniej jednej z poniższych klas i kategorii zagrożenia:

- 1) toksyczność ostra kategoria 1, 2 i 3;
- 2) działanie rakotwórcze;
- 3) działanie mutagenne;
- 4) działanie szkodliwe na rozrodczość;
- 5) działanie toksyczne na narządy docelowe po narażeniu jednorazowym (STOT SE) kategoria 1;
- 6) działanie toksyczne na narządy docelowe po narażeniu powtarzanym (STOT RE) kategoria 1.

Wylimowanie zagrożeń na poszczególnych etapach wykonywania zabiegów ochrony roślin to także dbałość, aby środki ochrony były stosowane w sposób niestwarzający zagrożenia dla zdrowia ludzi i zwierząt oraz dla środowiska (promowanie dobrych praktyk dotyczyć musi nie tylko wykonywania oprysków, ale i innych metod stosowania środków ochrony roślin, jak np. zaprawianie nasion), a także przeciwdziałanie zniesieniu środków ochrony roślin na obszary i obiekty niebędące celem zabiegu. Szczególną uwagę należy zwrócić przy tym na ochronę owadów zapylających.

W ramach działania będą realizowane zadania edukacyjne oraz przeprowadzane kontrole w zakresie przestrzegania powyższych przepisów.

9.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania będą prowadzone:

- 1) działania informacyjno-edukacyjne;
- 2) kontrole.

9.2. Mierniki służące monitorowaniu

Efektywność działania będzie oceniana na podstawie liczby nieprawidłowości w zakresie wykonywania zabiegów ochrony roślin. W 2022 r. poziom nieprawidłowości w zakresie warunków bezpiecznego stosowania środków ochrony roślin, jak i warunków przechowywania środków ochrony roślin, stwierdzanych w ramach kontroli przeprowadzanej przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, powinien wynosić poniżej 1%.

9.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach przyznaných limitów wydatków budżetowych oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub przez niego nadzorowane. Zadania związane z nadzorem nad wykonywaniem zabiegów ochrony roślin będą realizowane przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa w ramach limitów wydatków budżetowych Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz wojewodów. Materiały informacyjne i edukacyjne będą opracowywane przez instytuty nadzorowane przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, w tym w ramach realizowanych przez nie programów wieloletnich.

10. Działanie 10. Integrowana ochrona roślin

Podstawowym celem krajowego planu działania jest upowszechnianie zasad integrowanej ochrony roślin. Działanie to służy osiągnięciu celów określonych w art. 14 dyrektywy 2009/128/WE.

Wdrożenie zasad integrowanej ochrony roślin, której głównym założeniem jest racjonalne stosowanie środków ochrony roślin, na podstawie faktycznej potrzeby wykonania zabiegu, z uwzględnieniem w pierwszej kolejności metod niechemicznych, w najbardziej efektywny sposób ogranicza zagrożenia związane ze stosowaniem środków ochrony roślin.

Zadanie to stanowi kontynuację działań realizowanych w ramach krajowego planu działania na lata 2013–2017, dzięki którym upowszechniono głównie wśród użytkowników profesjonalnych środków ochrony roślin zasady integrowanej ochrony roślin, ograniczając tym samym zagrożenia związane z wykorzystywaniem tych środków.

Promowanie zasad integrowanej ochrony roślin będzie realizowane w ramach następujących zadań szczegółowych.

Zadanie 1. Upowszechnianie wiedzy z zakresu integrowanej ochrony roślin

Zadaniem priorytetowym krajowego planu działania będzie dalsze upowszechnianie wiedzy na temat integrowanej ochrony roślin.

Zadanie to będzie realizowane przez:

- 1) prowadzenie specjalistycznych szkoleń, seminariów i konferencji, pokazów najlepszych praktyk i doświadczeń polowych oraz innych przedsięwzięć w zakresie ochrony roślin;
- 2) przygotowywanie i upowszechnianie wyników badań naukowych, materiałów informacyjnych, szkoleniowych oraz publikację informacji z zakresu ochrony roślin w prasie branżowej;
- 3) utrzymanie i rozwój Platformy Sygnalizacji Agrofagów, na której będą udostępniane metodyki integrowanej ochrony roślin, systemy wspomaganie decyzji, programy ochrony roślin oraz opracowania naukowe dotyczące ochrony roślin.

Podstawowym sposobem promowania idei integrowanej ochrony roślin, a tym samym podnoszenia wiedzy o zrównoważonych metodach ochrony upraw, będzie właściwa edukacja producentów rolnych oraz doradców, a także dostarczenie im niezbędnych narzędzi do stosowania zasad integrowanej ochrony roślin. Rozwój elektronicznej formy przekazu informacji będzie stanowić płaszczyznę i narzędzie wymiany doświadczeń oraz transferu wiedzy pomiędzy nauką a praktyką przy wdrażaniu integrowanej ochrony roślin.

Zadanie 2. Utrzymanie platformy internetowej poświęconej integrowanej ochronie roślin

Utworzona w ramach krajowego planu działania realizowanego w latach 2013–2017 Platforma Sygnalizacji Agrofagów (www.agrofagi.com.pl) stanowi płaszczyznę i narzędzie wymiany doświadczeń oraz transferu wiedzy pomiędzy nauką a praktyką przy realizacji wymagań integrowanej ochrony roślin. Platforma ta jest prowadzona przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy w ścisłej współpracy z Instytutem Ogrodnictwa oraz Instytutem Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowym Instytutem Badawczym w Puławach.

Biorąc pod uwagę możliwość dostępu do Internetu w Polsce, a w szczególności jego rozwój na obszarach wiejskich, platforma umożliwi mieszkańcom tych obszarów dostęp do nowoczesnych technologii. Za pośrednictwem platformy internetowej poświęconej integrowanej ochronie roślin jest możliwe także informowanie ogółu społeczeństwa o środkach ochrony roślin i zasadach ich stosowania. Na stronie internetowej będą udostępniane informacje dotyczące sygnalizacji agrofagów, systemy wspomaganie podejmowania decyzji w ochronie roślin, informacje na temat zwalczania agrofagów, a także metodyki integrowanej ochrony roślin, programy ochrony roślin oraz poradniki.

W ramach działania jest planowana dalsza rozbudowa i modernizacja Platformy Sygnalizacji Agrofagów w celu dostosowania jej do bieżących potrzeb użytkowników, obejmująca w szczególności:

- 1) regularne zamieszczanie, w formie biuletynu, informacji istotnych w kontekście integrowanej ochrony upraw (o wynikach badań naukowych, obserwacjach polowych, zmianach prawnych, identyfikowanych zagrożeniach);
- 2) wydawanie komunikatów o wynikach sygnalizacji oraz nagłych zagrożeniach dla upraw;
- 3) zapewnienie jej interaktywności przez możliwość zadawania pytań ekspertowi.

Informacje na platformie zostaną poszerzone o znaczenie racjonalnego nawożenia w integrowanej ochronie roślin. Zostaną zamieszczone materiały z zakresu doradztwa nawozowego opartego na podstawie badań gleby i materiału roślinnego, które są wykonywane przez stacje chemiczno-rolnicze.

Ponadto będzie rozwijana współpraca z innymi jednostkami w zakresie sygnalizacji agrofagów w celu pozyskiwania jak największej liczby danych (w szczególności z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego, Centralnym Ośrodkiem Badania Odmian Roślin Uprawnych oraz jednostkami naukowo-badawczymi).

Zadanie 3. Opracowanie, aktualizacja i udostępnienie metodyk integrowanej ochrony poszczególnych upraw

Jednym z działań pozalegisacyjnych, służących wdrożeniu ogólnych zasad integrowanej ochrony roślin, będzie aktualizacja oraz udostępnienie użytkownikom profesjonalnym środków ochrony roślin metodyk integrowanej ochrony roślin. Metodyki zawierają zalecenia dotyczące metod ochrony roślin dla poszczególnych upraw, obejmujące metody agrotechniczne, biologiczne i chemiczne, ze szczególnym uwzględnieniem wspomagania naturalnych procesów samoregulacji zachodzących w agrocenozach. Jednym z elementów wykorzystywanych w integrowanej ochronie roślin jest stosowanie prawidłowego płodozmianu. Istotna jest też uprawa odmian odpornych i tolerancyjnych oraz wprowadzanie do praktyki rolniczej alternatywnych form uprawy, takich jak siew mieszanek odmian i gatunków, pozwalających na lepsze wykorzystanie zasobów środowiska rolniczego, bez zakłócania jego równowagi biologicznej.

Metodyki integrowanej ochrony roślin zawierają wskazówki dotyczące doboru i stosowania środków ochrony roślin w taki sposób, aby minimalizować ryzyko powstawania zagrożeń dla zdrowia ludzi oraz dla środowiska naturalnego, w tym środowiska wodnego i owadów zapylających. Metodyki mają charakter dobrowolnych wytycznych.

W ramach zadania będą aktualizowane dotychczas wykonane metodyki (w celu uwzględnienia postępu technologicznego w ochronie roślin, wyników nowych badań naukowych, identyfikowanych zagrożeń), jak i będą opracowywane metodyki dla nowych gatunków. Opracowywane i aktualizowane metodyki będą udostępniane za pośrednictwem Platformy Sygnalizacji Agrofagów.

Zadanie 4. Prowadzenie systemu sygnalizacji agrofagów

Jednym z istotnych elementów integrowanej ochrony roślin jest ograniczenie wykonywania chemicznych zabiegów ochrony roślin do przypadków, gdy jest to uzasadnione występowaniem

organizmów szkodliwych w natężeniu stwarzającym zagrożenie dla upraw oraz wybór optymalnego terminu wykonania zabiegu ochrony roślin. Pozwala to, przez podniesienie efektywności zabiegów ochrony roślin, na ograniczenie ilości stosowanych środków ochrony roślin czy też dobór najbardziej skutecznych preparatów.

Planuje się, aby zadania w tym zakresie były wykonywane przez instytuty badawcze, jednostki doradcze – zarówno jednostki doradztwa rolniczego, jak i jednostki komercyjne oraz organizacje działające w obszarze rolnictwa lub grupy producentów.

Realizacji zadania będzie służyć głównie Platforma Sygnalizacji Agrofagów, na której będą zamieszczane komunikaty i zalecenia dotyczące wykonania zabiegów w związku z wystąpieniem zagrożenia powodowanego przez organizmy szkodliwe.

Ponadto, w ramach zadania będą opracowywane oraz udostępniane producentom i doradcom poradniki sygnalizatora dla kolejnych upraw, zawierające praktyczne wytyczne dotyczące identyfikacji i sygnalizacji poszczególnych agrofagów. Poradniki te, udostępniane na Platformie Sygnalizacji Agrofagów, będą miały formę pełnych kompendiów dla poszczególnych upraw, jak i syntetycznych kart informacyjnych dla poszczególnych agrofagów.

Zadanie 5. Udostępnienie systemów wspomaganie podejmowania decyzji w ochronie roślin

Istotnym elementem monitorowania występowania organizmów szkodliwych i sygnalizacji ich występowania jest wykorzystanie zaawansowanych systemów wspomaganie decyzji w ochronie roślin. Systemy takie umożliwiają ograniczenie liczby zabiegów przy jednoczesnym zabezpieczeniu skutecznej ochrony roślin uprawnych, co przyczynia się do zwiększenia bezpieczeństwa konsumentów produktów rolnych oraz środowiska naturalnego, a także ograniczenia kosztów produkcji.

Wsparciem dla wdrożenia zasad integrowanej ochrony roślin poza systemem sygnalizacji agrofagów jest zatem udostępnienie wybranych systemów wspomaganie podejmowania decyzji w ochronie roślin użytkownikom profesjonalnym środków ochrony roślin.

W ramach programów wieloletnich realizowanych przez instytuty nadzorowane przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi będą opracowywane i testowane nowe systemy oraz aktualizowane systemy już dostępne. Wszystkie będą udostępniane na Platformie Sygnalizacji Agrofagów.

Zadanie 6. Udostępnienie programów integrowanej ochrony roślin

Narzędziem niezbędnym dla prawidłowego planowania i wykonywania zabiegów ochrony roślin są programy integrowanej ochrony opracowywane dla poszczególnych upraw. Programy te są także uzupełnieniem wiedzy przekazywanej za pośrednictwem metodyk integrowanej ochrony roślin, ponieważ zawierają informacje o aktualnie dostępnych środkach ochrony roślin.

Programy ochrony roślin, aby pomagały we wdrażaniu zasad integrowanej ochrony roślin, obok informacji o chemicznych metodach ochrony roślin, muszą zawierać wytyczne dotyczące działań prewencyjnych i zapobiegających wystąpieniu agrofagów oraz informacje o niechemicznych metodach ich zwalczania. Programy wskazują także preparaty zawierające substancje czynne niskiego ryzyka,

preparaty biologiczne oraz substancje podstawowe, którym należy przyznać pierwszeństwo przed zastosowaniem chemicznych środków ochrony roślin.

Programy ochrony roślin będą uwzględniać także specyficzne wymagania systemów jakości żywności, nakierowanych na ograniczanie zagrożeń dla środowiska naturalnego oraz dla zdrowia ludzi, czyli rolnictwa ekologicznego oraz integrowanej produkcji roślin.

Programy ochrony roślin będą także wskazywać, jakie zagrożenia mogą wiązać się ze stosowaniem poszczególnych preparatów i zawierać zalecenia, w jaki sposób zagrożenia te można eliminować. W szczególności dotyczy to ochrony wód, fauny pożytecznej i owadów zapylających. Będą zawierać także inne niezbędne informacje dla prawidłowego planowania zabiegów ochrony roślin, jak np. wskazówki dotyczące łącznego stosowania agrochemikaliów czy zapobiegania powstawaniu odporności u organizmów szkodliwych czy też minimalizowania obecności pozostałości substancji czynnych.

W ramach krajowego planu działania będą opracowywane oraz regularnie aktualizowane programy ochrony dla poszczególnych upraw, spełniające powyższe warunki. Programy te będą upowszechniane za pośrednictwem Platformy Sygnalizacji Agrofagów.

Zadanie 7. Upowszechnianie wyników oceny prowadzonej w ramach Porejestrowego Doświadczalnictwa Odmianowego

Wykorzystywanie odmian roślin uprawnych wykazujących odporność lub tolerancję na organizmy szkodliwe jest jednym z czynników sprzyjających ograniczeniu stosowania środków ochrony roślin.

Zadanie będzie realizowane przez Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych, z wykorzystaniem oceny odporności odmian roślin uprawnych na agrofagi w ramach Porejestrowego Doświadczalnictwa Odmianowego, na podstawie którego będą tworzone listy odmian zalecanych do uprawy na obszarze województw. Listy te stanowią jeden z elementów udostępnianych na Platformie Sygnalizacji Agrofagów w ramach doradztwa rolniczego.

Zadanie 8. Upowszechnianie systemu integrowanej produkcji roślin

Integrowana produkcja roślin jest krajowym systemem jakości żywności, wykorzystującym w sposób zrównoważony postęp techniczny i biologiczny w uprawie, ochronie roślin i nawożeniu, której zasadniczym celem jest dbałość o zdrowie ludzi i o środowisko. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin, nadzór nad gospodarstwami uczestniczącymi w systemie i wydawanie certyfikatów poświadczających jej stosowanie należą do podmiotów certyfikujących, upoważnianych przez wojewódzkich inspektorów ochrony roślin i nasiennictwa.

Uczestnictwo w systemie pozwala na uzyskanie wysokiej jakości płodów rolnych, które można wprowadzać do obrotu ze znakiem integrowanej produkcji roślin.

W ramach zadania będą prowadzone działania informacyjne i upowszechniające ten system. Będzie rozszerzany zakres upraw, których producenci będą mogli uczestniczyć w systemie (przez opracowywanie nowych metodyk integrowanej produkcji roślin). Doskonalone będą także metody

kontroli w ramach systemu dla zapewnienie jego wiarygodności, tak na rynku krajowym, jak i rynkach państw, do których będą eksportowane polskie płody rolne.

Zadanie 9. Prowadzenie doradztwa w ochronie roślin

Zadaniem Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie i wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego jest prowadzenie doradztwa w zakresie rolnictwa. Wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego w ramach zadań z zakresu doradztwa rolniczego prowadzą szkolenia dla rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich, w szczególności w zakresie stosowania nowoczesnych metod agrotechnicznych i rolnictwa ekologicznego. Ponadto wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego prowadzą działalność informacyjną wspierającą rozwój produkcji rolniczej, działalność w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich oraz upowszechniają metody produkcji rolniczej. Zadania te obejmują także upowszechnianie wiedzy i przekazywanie użytkownikom środków ochrony roślin najnowszych informacji związanych z ochroną roślin. Właściwy sposób postępowania producentów rolnych stosujących środki ochrony roślin w największym stopniu ogranicza ryzyko związane z ich użyciem. Dlatego jest konieczne wykorzystanie profesjonalnego i niezależnego doradztwa w tym zakresie.

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie oraz wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego współpracują z instytucjami administracji rządowej i samorządowej działającymi m.in. na rzecz ochrony roślin, w szczególności z instytutami badawczymi, uczelniami rolniczymi, Państwową Inspekcją Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz izbami rolniczymi, branżowymi organizacjami rolników i innymi podmiotami gospodarczymi dostarczającymi środki do produkcji rolnej.

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie wraz z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego są podstawowymi jednostkami, które zajmują się kształceniem ustawicznym rolników i mieszkańców obszarów wiejskich. Doskonalenie kadry doradczej z ośrodków wojewódzkich jest realizowane przez system specjalistycznych szkoleń oraz organizowanie seminariów, konferencji i pokazów najlepszych praktyk rolniczych, stanowiąc ważny element gwarancji świadczenia wysokiej jakości usług doradczych.

Zadanie 10. Zapewnienie bezpieczeństwa owadów zapylających podczas wykonywania zabiegów ochrony roślin

Jednym z podstawowych celów integrowanej ochrony roślin jest ograniczenie wpływu zabiegów ochrony roślin na organizmy niebędące celem ich działania, w szczególności zaś na faunę pożyteczną, w tym na owady zapylające.

Owady zapylające, a przede wszystkim pszczoły miodne, spełniają niezwykle istotną rolę w rolnictwie, a także w naturalnych ekosystemach. Według danych Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa FAO, spośród 100 głównych gatunków roślin uprawnych, stanowiących 90% produkowanej na świecie żywności, aż 71 jest zapylanych przez pszczoły. Owady te pełnią szczególnie istotną rolę w produkcji owoców (jabłek, wiśni), warzyw (ogórków, dyni, cukinii) oraz roślin przemysłowych (rzepaku).

Jednocześnie środki ochrony roślin są wskazywane jako jedna z przyczyn upadków owadów zapylających obok chorób wirusowych, pasożytniczych oraz zmian środowiskowych.

Środki ochrony roślin przy niewłaściwym ich stosowaniu mogą bowiem powodować ostre zatrucia pszczół, powodując ich nagłe upadki, oraz zatrucia chroniczne, osłabiające organizm owadów i zwiększające narażenie ich na inne czynniki szkodliwe.

W związku z powyższym, przyjęto rozwiązania mające na celu ograniczenie ryzyka, jakie dla owadów zapylających mogą stwarzać środki ochrony roślin. Zagadnienia ochrony zapylaczy są jednym z wymagań integrowanej ochrony roślin, określonych w przepisach rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 kwietnia 2013 r. w sprawie wymagań integrowanej ochrony roślin (Dz. U. poz. 505), a także obligatoryjnych szkoleń dla osób stosujących środki ochrony roślin, których programy określa rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 maja 2013 r. w sprawie szkoleń w zakresie środków ochrony roślin. Przepisy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 31 marca 2014 r. w sprawie warunków stosowania środków ochrony roślin określają także minimalne odległości od pasiek, w jakich można stosować te środki.

W ramach zadania będą prowadzone działania na rzecz ograniczenia liczby przypadków zatruc pszczół środkami ochrony roślin, w tym:

- 1) działania informacyjno-edukacyjne wśród użytkowników tych środków;
- 2) działania monitoringowe, w celu określenia stanu zdrowotności rodzin pszczelich w Polsce;
- 3) kontrole prawidłowości stosowania środków ochrony roślin;
- 4) badania naukowe dotyczące wrażliwości pszczoły miodnej i innych zapylaczy na środki ochrony roślin.

Ponadto, aby prawidłowo oceniać ryzyko stwarzane przez środki ochrony roślin dla pszczół, na podstawie przepisów ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin, ustanowiono, że urząd obsługujący ministra właściwego do spraw rolnictwa gromadzi informacje o zatruciach pszczół środkami ochrony roślin.

System zbierania informacji o zatruciach pszczół pozwala na pełne poznanie skali tego zjawiska oraz, w razie konieczności, podjęcie dodatkowych działań zmierzających do jego ograniczenia.

W ramach krajowego planu działania będą kontynuowane dotychczasowe działania mające na celu określenie skali zagrożeń stwarzanych dla pszczół przez środki ochrony roślin.

Zadanie 11. Monitoring odporności agrofagów na środki ochrony roślin oraz ograniczanie tego zjawiska

Podstawową zasadą integrowanej ochrony roślin jest ograniczenie stosowania chemicznych środków ochrony roślin do niezbędnego minimum. Zjawisko odporności agrofagów na środki ochrony roślin to obecnie bardzo często występująca przyczyna nieskuteczności zabiegu chemicznego. Zjawisko to wymusza intensyfikację zabiegów chemicznych, co jest sprzeczne z założeniami integrowanej ochrony roślin. W rezultacie do środowiska przyrodniczego dostaje się znacznie więcej

substancji chemicznych. Również straty ekonomiczne w rolnictwie powstałe na skutek uodparniania się agrofagów są często bardzo duże (spadek plonowania roślin, wyższe koszty związane z częstszym wykonywaniem zabiegów chemicznych).

Odporność agrofagów jest zjawiskiem dynamicznym, które stale ulega różnym zmianom i w związku z tym wymaga stałego monitorowania. Obecnie zjawisko to występuje w Polsce powszechnie i dotyczy środków ochrony roślin z grupy insektycydów, fungicydów, herbicydów oraz z innych grup środków chemicznych i biologicznych. Jako przykłady gatunków agrofagów o szczególnym znaczeniu z gospodarczego punktu widzenia, których odporność na środki chemiczne powoduje znaczne straty w rolnictwie, mogą posłużyć: słodyszek rzepakowy, chowacz podobnik, mszyca brzoskwińowa w rzepaku, chwościk buraka czy miotła zbożowa.

Na podstawie zmian w poziomach wrażliwości ważnych gospodarczo gatunków agrofagów, będą opracowywane i wdrażane do praktyki rolniczej odpowiednie strategie przeciwdziałające odporności. Strategie te mogą być również opracowane i rozpatrywane pod kątem utrzymania skuteczności substancji czynnych szczególnie istotnych dla rolnictwa. Dodatkowo będą tworzone i przekazywane do praktyki rolniczej bieżące, innowacyjne zalecenia i informacje na temat poziomu wrażliwości agrofagów, co pozwoli producentom roślin na skuteczniejszą ochronę upraw rolnych i ochronę środowiska.

Realizacja zadania przyczyni się nie tylko do rozwiązywania bieżących problemów związanych z odpornością agrofagów i skutecznością środków ochrony roślin. Pozwoli na utrzymanie stałej kontroli zjawiska, szybką reakcję na pojawiające się problemy (często w trakcie okresu, w którym środek jest dopuszczony do obrotu, ale pojawia się i narasta odporność), zwiększenie ilości skutecznych środków ochrony roślin.

Badane będą również mechanizmy odporności, dzięki czemu, w wielu przypadkach, będzie możliwe opracowanie metod, które umożliwią powrót populacji odpornej do wystarczającego poziomu wrażliwości na daną substancję czynną (np. przez zastosowanie odpowiednich synergetyków blokujących mechanizmy odporności).

W ramach zadania:

- 1) będzie prowadzony monitoring w celu określenia poziomu odporności lub wrażliwości wybranych gatunków agrofagów na środki ochrony roślin;
- 2) będą prowadzone badania naukowe w celu określenia mechanizmów zaistniałej odporności;
- 3) będzie opracowana strategia redukcji ryzyka odporności oraz minimalizująca jej skutki;
- 4) będą opracowywane zalecenia dla producentów rolnych oraz doradztwa, z uwzględnieniem bieżącej sytuacji związanej z odpornością agrofagów;
- 5) będą prowadzone działania informacyjno-edukacyjne wśród użytkowników środków ochrony roślin.

10.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania:

- 1) będzie upowszechniana wiedza z zakresu integrowanej ochrony roślin;
- 2) będzie utrzymana i rozwijana platforma internetowa poświęcona integrowanej ochronie roślin;
- 3) będą opracowane, aktualizowane i udostępniane metodyki integrowanej ochrony poszczególnych upraw;
- 4) będzie prowadzony system sygnalizacji agrofagów;
- 5) będą udostępniane systemy wspomagania podejmowania decyzji w ochronie roślin;
- 6) będą udostępniane programy integrowanej ochrony roślin;
- 7) będą upowszechniane wyniki oceny prowadzonej w ramach Porejestrowego Doświadczalnictwa Odmianowego;
- 8) będzie upowszechniany system integrowanej produkcji roślin;
- 9) będzie prowadzone doradztwo w ochronie roślin;
- 10) będą prowadzone działania informacyjno-edukacyjne i przeprowadzane kontrole, mające na celu ograniczenie ryzyka stwarzanego przez środki ochrony roślin dla owadów zapylających;
- 11) będą monitorowane zatrucia pszczół środkami ochrony roślin;
- 12) będzie monitorowany poziom wrażliwości agrofagów na środki ochrony roślin, na podstawie którego będą tworzone i upowszechniane strategie ograniczające zjawisko odporności.

10.2. Mierniki służące monitorowaniu

Efektywność działania będzie oceniana na podstawie liczby nieprawidłowości w zakresie przestrzegania zasad integrowanej ochrony roślin. W 2022 r. poziom nieprawidłowości w tym zakresie, stwierdzanych w ramach kontroli prowadzonej przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, powinien wynosić poniżej 5%.

10.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach przyznaných limitów wydatków budżetowych oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub przez niego nadzorowane, a także Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie i wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego w ramach środków, o których mowa w art. 11 ustawy z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego. Zadanie będzie także realizowane przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy, Instytut Ogrodnictwa, Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach oraz Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach w ramach programów wieloletnich realizowanych przez te instytuty. Nadzór nad systemem integrowanej produkcji roślin będzie

sprawowany przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa w ramach limitów wydatków budżetowych Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz wojewodów.

Planuje się nawiązanie w tym zakresie współpracy z wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego, samorządem rolniczym, jednostkami samorządu terytorialnego, szkołami i uczelniami rolniczymi, a także organizacjami działającymi w obszarze rolnictwa.

11. Działanie 11. Analiza ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin

Prawidłowe ukierunkowanie działań regulacyjnych oraz kontrolnych w zakresie obrotu środkami ochrony roślin i stosowania środków ochrony roślin na obszary ryzyka, a także kreowanie polityki państwa w odniesieniu do tych środków, wymaga ustanowienia sprawnego systemu gromadzenia i analizy danych dotyczących ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin, a także kształtowania poziomu wiedzy o zachowaniach użytkowników tych środków. Działanie to służy osiągnięciu celów określonych w art. 15 dyrektywy 2009/128/WE.

W związku z powyższym, w ramach krajowego planu działania będą przeprowadzane kontrole i prowadzony monitoring oraz badania statystyczne, których celem będzie uzyskanie informacji o wpływie środków ochrony roślin na środowisko. Na podstawie uzyskanych danych będą obliczane wskaźniki ryzyka pestycydowego.

W tym celu będą realizowane następujące zadania szczegółowe.

Zadanie 1. Badania statystyczne dotyczące środków ochrony roślin

Na potrzeby realizacji krajowego planu działania będą wykorzystywane dane pochodzące z badań statystycznych prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny na podstawie przepisów wydanych na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 997, z późn. zm.) oraz dane pochodzące z badań ankietowych prowadzonych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W ramach zadania będą wykonywane następujące podzadania.

Podzadanie 1. Prowadzenie badań statystycznych sprzedaży środków ochrony roślin

Badania statystyczne dotyczące sprzedaży środków ochrony roślin będą prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny we współpracy z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Instytutem Ochrony Roślin – Państwowym Instytutem Badawczym.

Podzadanie 2. Prowadzenie badań statystycznych zużycia środków ochrony roślin

Zadanie będzie realizowane w ramach badań statystycznych zgodnie z metodologią określoną w przepisach rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1185/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie statystyk dotyczących pestycydów (Dz. Urz. UE L 324 z 10.12.2009, str. 1, z późn. zm.) przez Główny Urząd Statystyczny we współpracy z Państwową Inspekcją Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Instytutem Ochrony Roślin – Państwowym Instytutem Badawczym.

Celem badania będzie określenie przeciętnego zużycia substancji czynnej wyrażonego w kg/ha powierzchni dla poszczególnych gatunków roślin uprawnych. Badanie będzie prowadzone z uwzględnieniem struktury upraw i wielkości produkcji oraz danych dotyczących sprzedaży środków ochrony roślin w losowo wytypowanych gospodarstwach.

Podzadanie 3. Prowadzenie badań dotyczących integrowanej ochrony roślin

Dla prawidłowego zobrazowania efektywności działań krajowego planu działania są konieczne aktualne dane dotyczące znajomości przez rolników zasad integrowanej ochrony roślin oraz prawidłowości zachowań podczas przygotowywania zabiegu ochrony roślin, stosowania środka ochrony roślin, a także bezpośrednio po zabiegu. Dane te będą zbierane w ramach badań – Polska Wieś i Rolnictwo realizowanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz badań struktury gospodarstw rolnych realizowanych przez Główny Urząd Statystyczny.

Zadanie 2. Kontrole i monitoringi dotyczące środków ochrony roślin

W Polsce kontrole są przeprowadzane przez organy określone w obowiązujących ustawach. Prowadzone są także badania monitoringowe, które odnoszą się do prawidłowości stosowania środków ochrony roślin. Można tu wyróżnić obszary bezpieczeństwa ludzi (w tym bezpieczeństwa żywności), zwierząt i środowiska. Najczęściej są to badania poziomu pozostałości środków ochrony roślin lub ich metabolitów.

Wyniki analiz będą stanowiły podstawę do oceny stopnia realizacji celów krajowego planu działania, a także do ewentualnej zmiany przepisów dotyczących zarządzania ryzykiem związanym z obrotem środkami ochrony roślin i stosowaniem środków ochrony roślin.

W ramach zadania będą wykonywane następujące podzadania.

Podzadanie 1. Kontrola żywności pochodzenia roślinnego na obecność pozostałości środków ochrony roślin

Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej prowadzą urzędowe kontrole żywności pochodzenia roślinnego produkowanej i wprowadzanej do obrotu oraz żywności pochodzenia zwierzęcego wprowadzonej do obrotu – zgodnie z kompetencjami określonymi w ustawie z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. z 2017 r. poz. 149, z późn. zm.) oraz w ustawie z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Państwowa Inspekcja Sanitarna w ramach opracowywanego corocznie planu pobierania próbek, w części dotyczącej badania pozostałości pestycydów realizuje:

- 1) skoordynowany monitoring Unii Europejskiej (zgodnie z rozporządzeniami Komisji Europejskiej dotyczącymi wieloletnich skoordynowanych unijnych programów kontroli na kolejne lata);
- 2) monitoring i urzędową kontrolę pozostałości pestycydów w żywności;
- 3) kontrolę graniczną (zgodnie z przepisami Unii Europejskiej oraz przepisami krajowymi dotyczącymi kontroli granicznej).

Realizacja ww. planu w części dotyczącej pozostałości pestycydów obejmuje:

- 1) kontrolę żywności na rynku krajowym w kierunku obecności pozostałości pestycydów i weryfikację zgodności z wartościami NDP określonymi w rozporządzeniu (WE) nr 396/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 lutego 2005 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości pestycydów w żywności i paszy pochodzenia roślinnego i zwierzęcego oraz na ich powierzchni, zmieniającą dyrektywę Rady 91/414/EWG);
- 2) ocenę narażenia konsumenta oraz działania w ramach systemu wczesnego ostrzegania o niebezpiecznej żywności i paszach – RASFF lub inne działania – w przypadku stwierdzenia przekroczeń wartości NDP.

W realizacji kontroli pozostałości pestycydów w żywności bierze udział 16 wojewódzkich stacji sanitarno-epidemiologicznych. Próbkę do badań są pobierane przez pracowników stacji sanitarno-epidemiologicznych szczebla powiatowego oraz tam gdzie to właściwe – przez pracowników stacji granicznych, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 października 2007 r. w sprawie pobierania próbek żywności w celu oznaczania pozostałości pestycydów (Dz. U. poz. 1502). Badania pozostałości pestycydów w żywności są prowadzone w akredytowanych laboratoriach 5 wojewódzkich stacji sanitarno-epidemiologicznych: Warszawie, Łodzi, Opolu, Rzeszowie i Wrocławiu. W przypadku stwierdzenia niezgodności z wartością najwyższego dopuszczalnego poziomu pozostałości pestycydów w żywności pochodzącej z obrotu, eksperci Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie, na wniosek Głównego Inspektora Sanitarnego, dokonują oceny ryzyka dla konsumentów.

Podzadanie 2. Kontrola pasz na obecność pozostałości środków ochrony roślin

Inspekcja Weterynaryjna w ramach realizacji Planu Urzędowej Kontroli Pasz prowadzi monitoring pasz w zakresie obecności pozostałości pestycydów chloroorganicznych i fosforoorganicznych. System nadzoru nad paszami, kompetencje i odpowiedzialność właściwych organów określa ustawa z dnia 22 lipca 2006 r. o paszach (Dz. U. z 2017 r. poz. 453, z późn. zm.). Organem kontrolnym sprawującym nadzór nad całym sektorem paszowym jest powiatowy lekarz weterynarii, z wyłączeniem wytwarzania pasz leczniczych i obrotu paszami leczniczymi, nad którym nadzór sprawuje wojewódzki lekarz weterynarii. Próbkę są pobierane z materiału paszowego pochodzenia roślinnego oraz mieszanek paszowych dla zwierząt. Weterynaryjna kontrola graniczna produktów pochodzenia roślinnego stosowanych w żywieniu zwierząt jest przeprowadzana przez granicznego lekarza weterynarii.

Podzadanie 3. Kontrola żywności pochodzenia zwierzęcego na obecność pozostałości środków ochrony roślin

Zadanie z zakresu kontroli pozostałości środków ochrony roślin w żywności pochodzenia zwierzęcego, w tym pestycydów chloroorganicznych i polichlorowanych bifenyli oraz pestycydów fosforoorganicznych, należy do kompetencji Inspekcji Weterynaryjnej. Podstawę prawną stanowi art. 16 ust. 3 ustawy z dnia 16 grudnia 2005 r. o produktach pochodzenia zwierzęcego (Dz. U.

z 2017 r. poz. 242, z późn. zm.) oraz rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 czerwca 2017 r. w sprawie monitorowania substancji niedozwolonych, pozostałości chemicznych, biologicznych, produktów leczniczych i skażeń promieniotwórczych (Dz. U. poz. 1246), wdrażające do polskiego prawa dyrektywę Rady 96/23/WE z dnia 29 kwietnia 1996 r. w sprawie środków monitorowania niektórych substancji i ich pozostałości u żywych zwierząt i w produktach pochodzenia zwierzęcego oraz uchylającą dyrektywy 85/358/EWG i 86/469/EWG oraz decyzje 89/187/EWG i 91/664/EWG (Dz. Urz. WE L 125 z 23.05.1996, str. 10, z późn. zm. – Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne; rozdz. 3, t. 19, str. 71). Założenia programu badań pozostałości, jego plan, jak i wyniki tych badań, są opracowywane przez Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach, zatwierdzone do realizacji przez Głównego Lekarza Weterynarii, a następnie akceptowane przez Komisję Europejską.

Zadanie 3. Opracowanie wskaźników oraz analiza ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin

Na podstawie danych uzyskanych w trakcie działań kontrolnych, badań statystycznych dotyczących obrotu środkami ochrony roślin i stosowania środków ochrony roślin oraz systemów monitorowania zjawisk związanych ze środkami ochrony roślin, w ramach programu wieloletniego realizowanego przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy, będą doskonalone opracowane w ramach krajowego planu działania na lata 2013–2017 krajowe wskaźniki ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin, a także będą wykonywane stosowne obliczenia wartości tych wskaźników. Wskaźniki w kolejnych latach pozwolą na analizę zagrożeń związanych ze stosowaniem środków ochrony roślin, stanowiąc podstawę do zarządzania ryzykiem i kształtowania polityki w odniesieniu do środków ochrony roślin.

11.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania będą:

- 1) zbierane i analizowane dane uzyskane w trakcie działań kontrolnych, monitoringowych oraz badań statystycznych, dotyczących obrotu i stosowania środków ochrony roślin;
- 2) aktualizowane i obliczanie wskaźniki ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin.

11.2. Mierniki służące monitorowaniu

Ze względu na charakter działania, mającego na celu zwiększenie efektywności innych działań ujętych w krajowym planie działania, nie zostały wyodrębnione do oceny jego realizacji indywidualne mierniki.

11.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Środowiska oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministrowi Zdrowia lub Ministrowi Środowiska lub przez nich nadzorowane, Główny Urząd Statystyczny, w ramach limitów wydatków budżetowych przyznanych poszczególnym jednostkom sektora finansów

publicznych uczestniczącym w realizacji tego działania. Działanie będzie także realizowane w ramach limitów wydatków budżetowych wojewodów oraz przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy oraz Instytut Ogrodnictwa w ramach programów wieloletnich realizowanych przez te instytuty.

12. Działanie 12. Utrzymanie efektywnego nadzoru nad obrotem i stosowaniem środków ochrony roślin

Ograniczaniu ryzyka pojawienia się nieprawidłowości związanych z prowadzeniem obrotu i konfekcjonowania oraz stosowaniem środków ochrony roślin służy nie tylko działalność polegająca na wyposażeniu użytkowników profesjonalnych tych środków w odpowiednią wiedzę i narzędzia pozwalające na ograniczenie stosowania tych środków do niezbędnego minimum. Konieczne w tym zakresie są także działania kontrolne służb państwowych, mające na celu eliminowanie stwierdzanych nieprawidłowości. Działania te, w celu zapewnienia odpowiedniej efektywności, bazują na analizie ryzyka pozwalającej na ukierunkowanie kontroli na obszary o największym prawdopodobieństwie występowania nieprawidłowości.

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin, nadzór nad obrotem i konfekcjonowaniem oraz stosowaniem środków ochrony roślin należy do obowiązków Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa. Eliminowanie przypadków naruszania norm prawnych w zakresie obrotu i konfekcjonowania środków ochrony roślin w zasadniczy sposób wpływa na ograniczenie ryzyka związanego z ich obrotem, a w dalszej kolejności z ich stosowaniem.

Zakres ww. zadań realizowanych przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa obejmuje:

- 1) kontrolę obrotu środkami ochrony roślin (zapobieganie wprowadzaniu i eliminowanie z obrotu środków niedopuszczonych do obrotu lub podrobionych, stanowiących nieznane zagrożenie dla ludzi, zwierząt i środowiska);
- 2) badanie jakości środków ochrony roślin znajdujących się w obrocie;
- 3) kontrolę stosowania środków ochrony roślin w gospodarstwach z produkcją roślinną, w miejscach zaprawiania materiału siewnego, wykonywania zabiegów metodą fumigacji, w magazynach płodów rolnych, w miejscach, gdzie stosowanie środków ochrony roślin może podlegać ograniczeniom lub być zabronione, a także w innych miejscach stosowania tych środków, w tym stosowania zasad integrowanej ochrony roślin;
- 4) nadzór nad stosowaniem środków ochrony roślin sprzętem montowanym na statkach powietrznych;
- 5) badanie pozostałości środków ochrony roślin w płodach rolnych w ramach kontroli prawidłowości stosowania środków ochrony roślin.

W ramach działania jest planowane prowadzenie efektywnego nadzoru nad obrotem środkami ochrony roślin i stosowaniem środków ochrony roślin.

Dla zapewnienia efektywności działania jest konieczne także zapewnienie odpowiedniej współpracy krajowych organów administracji odpowiedzialnych za nadzór nad obrotem i stosowaniem środków ochrony roślin z organami pozostałych państw członkowskich Unii Europejskiej.

Działania Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa będą ukierunkowane przede wszystkim na:

- 1) ochronę owadów zapylających podczas wykonywania zabiegów ochrony roślin;
- 2) ochronę środowiska wodnego podczas wykonywania zabiegów ochrony roślin (przestrzeganie wymogów dotyczących stref buforowych);
- 3) spełnienie wymogów dotyczących stanu technicznego sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin;
- 4) eliminację z rynku podrobionych środków ochrony roślin.

W celu zapewnienia jak najwyższej efektywności kontroli przeprowadzanych przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, w ramach krajowego planu działania realizowanego w latach 2013–2017 Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy opracował narzędzia matematyczno-statystyczne służące analizie ryzyka i planowaniu kontroli. Narzędzia te będą doskonalone w ramach krajowego planu działania.

12.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania:

- 1) będzie przeprowadzana kontrola prawidłowości obrotu środkami ochrony roślin i stosowania środków ochrony roślin;
- 2) będą doskonalone narzędzia służące analizie ryzyka oraz planowaniu kontroli.

12.2. Mierniki służące monitorowaniu

Ze względu na charakter działania, mającego na celu zwiększenie efektywności innych działań ujętych w krajowym planie działania, nie zostały wyodrębnione do oceny jego realizacji indywidualne mierniki.

12.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach limitów wydatków budżetowych oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i rozwoju Wsi lub przez niego nadzorowane. Zadania związane z nadzorem nad obrotem, konfekcjonowaniem i stosowaniem środków ochrony roślin będą realizowane przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa w ramach limitów wydatków budżetowych Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz wojewodów. Zadanie będzie także realizowane przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy oraz Instytut Ogrodnictwa w ramach programów wieloletnich realizowanych przez te instytuty.

13. Działanie 13. Optymalizacja ochrony upraw małoobszarowych i ekologicznych

Ochrona roślin o niskim zużyciu preparatów chemicznych obejmuje integrowaną ochronę roślin oraz rolnictwo ekologiczne.

Wdrożenie zasad integrowanej ochrony roślin wymaga zapewnienia producentom rolnym, odpowiednich narzędzi, w tym także środków zawierających substancje czynne zakwalifikowane do grupy niskiego ryzyka, a także substancje dopuszczone do stosowania w uprawach ekologicznych, które minimalizują ryzyko negatywnego wpływu na środowisko.

Dobór środków ochrony roślin powinien nie tylko zapewniać możliwość ochrony poszczególnych upraw, ale także przemienne stosowanie środków ochrony roślin zawierających różne substancje czynne. Obok chemicznych środków ochrony roślin producenci rolni powinni mieć możliwość sięgnięcia po preparaty biologiczne zawierające mikroorganizmy lub makroorganizmy lub substancje podstawowe.

Brak optymalnej dostępności środków ochrony roślin jest szczególnie widoczny w przypadku rolnictwa ekologicznego, gdzie stosowane mogą być wyłącznie preparaty zawierające określone substancje czynne, a także upraw małoobszarowych.

Brak środków ochrony roślin dopuszczonych do stosowania w uprawach małoobszarowych jest przy tym jednym z czynników zwiększających ryzyko naruszeń przepisów dotyczących stosowania tych środków, w tym ich stosowania niezgodnie z etykietą.

Przepisy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1107/2009 z dnia 21 października 2009 r. dotyczącego wprowadzania do obrotu środków ochrony roślin i uchylającego dyrektywy Rady 79/117/EWG i 91/414/EWG (Dz. Urz. UE L 309 z 24.11.2009, str. 1, z późn. zm.), przewidują w procedurach dopuszczania środków ochrony roślin do obrotu możliwość wykorzystania takich mechanizmów jak rejestracja strefowa, wzajemne uznawanie zezwoleń (w tym także na zastosowania małoobszarowe), czy też rozszerzenie zakresu zezwoleń na zastosowania małoobszarowe.

W związku z powyższym, w ramach działania, priorytetowo będą realizowane prace na rzecz zapewnienia odpowiedniego asortymentu i wyboru środków ochrony roślin dopuszczonych do stosowania w rolnictwie ekologicznym oraz substancji podstawowych.

13.1. Sposób realizacji działania

W ramach realizacji działania będą prowadzone:

- 1) badania i analizy w zakresie zapewnienia odpowiedniego asortymentu i wyboru środków ochrony roślin, z uwzględnieniem upraw małoobszarowych i ekologicznych;
- 2) konsultacje z przedstawicielami organizacji działających w obszarze rolnictwa, grup producentów, nauki, doradztwa oraz producentów środków ochrony roślin.

13.2. Mierniki służące monitorowaniu

Planowane jest coroczne wydanie lub rozszerzenie zakresu co najmniej 50 zezwoleń dla środków ochrony roślin w zakresie zastosowań małoobszarowych lub do stosowania w rolnictwie ekologicznym, w szczególności zawierających substancje czynne niskiego ryzyka lub substancje przeznaczone do stosowania w uprawach ekologicznych.

13.3. Podmioty odpowiedzialne za realizację

Działanie będzie realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach przyznanych limitów wydatków budżetowych oraz przez jednostki podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub przez niego nadzorowane. Przy realizacji zadania planuje się podjęcie współpracy z organizacjami działającymi w obszarze rolnictwa oraz producentami środków ochrony roślin.

V. Podsumowanie

Podjęte w Polsce działania w ramach realizacji krajowego planu działania, a także przed przyjęciem tego dokumentu, pozwoliły na wdrożenie zasad integrowanej ochrony roślin oraz istotne ograniczenie lub, w niektórych obszarach, wyeliminowanie zidentyfikowanych zagrożeń stwarzanych przez środki ochrony roślin. Polska przyjęła przy tym przepisy prawa, jak również rozwiązania systemowe, gwarantujące pełne wdrożenie postanowień dyrektywy 2009/128/WE. Niektóre z rozwiązań wynikających z dyrektywy, były przy tym już wcześniej obecne w polskim porządku prawnym.

W Polsce, pomimo wynikającego ze zmian zachodzących w polskim rolnictwie wzrostu stosowania środków ochrony roślin, nadal pozostaje on znacząco niższy niż w państwach europejskich o intensywnej produkcji rolnej. Badania pozostałości środków ochrony roślin w żywności pochodzenia roślinnego, zwierzęcego i w paszach wskazują przy tym na bardzo niskie poziomy przekroczeń dopuszczalnych prawem Unii Europejskiej poziomów pozostałości środków ochrony roślin. Tym samym polska żywność jest bezpieczna dla konsumenta.

W ostatnich latach obserwowany jest także spadek liczby zatruc ludzi środkami ochrony roślin z 616 w 2013 r. do 450 w 2016 r.

W krajowym planie działania wykorzystano doświadczenia związane z realizacją wcześniejszego planu. Uwzględnione w nim zostały także wyniki misji Komisji Europejskiej przeprowadzonej w Polsce w dniach 7–14 czerwca 2017 r. w celu oceny wdrażania środków na rzecz zrównoważonego stosowania pestycydów, w wyniku czego niektóre z dotychczas realizowanych działań zostały zmodyfikowane. Dodane zostały także nowe działania, odpowiadające aktualnym potrzebom w zakresie ograniczania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin. Niezależnie od powyższego, głównym celem krajowego planu działania pozostaje upowszechnianie ogólnych zasad integrowanej ochrony roślin.

Powszechne wdrożenie zasad integrowanej ochrony roślin przez użytkowników profesjonalnych środków ochrony roślin, ale też przez użytkowników nieprofesjonalnych, przyczynia się bowiem w największym stopniu do racjonalizacji i zrównoważonego stosowania tych środków, w tym również ochrony owadów zapylających.

W krajowym planie działania zostały także określone mierzalne wskaźniki służące do oceny ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin dla zdrowia ludzi i zwierząt oraz dla środowiska, w tym dotyczące zużycia środków ochrony roślin.

Przy opracowaniu krajowego planu działania zapewniono szeroki udział społeczeństwa. Zebrano opinie środowisk naukowych, organizacji działających w obszarze rolnictwa, a także jednostek administracji publicznej.

VI. Zgodność krajowego planu działania z dokumentami strategicznymi dotyczącymi rolnictwa

Zrównoważone stosowanie środków ochrony roślin stało się jednym z priorytetów polityki ekologicznej w Polsce. Procesy restrukturyzacji i unowocześniania gospodarki przyczyniły się do obniżenia poziomu presji na środowisko. Krajowy plan działania wychodzi naprzeciw polityce ekologicznej w obszarze produkcji roślinnej. Zachowanie organizmów pożytecznych w obszarze upraw polowych jest jednym z ważniejszych elementów ochrony biologicznej, która stanowi priorytet w poszukiwaniu metod niechemicznych w ochronie roślin.

Krajowy plan działania jest zgodny z Planem na rzecz odpowiedzialnego rozwoju przyjętym uchwałą Rady Ministrów z dnia 16 lutego 2016 r. oraz będącą jego uszczegółowieniem nową średniookresową strategią rozwoju kraju, tj. Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), przyjętą przez Radę Ministrów uchwałą z dnia 14 lutego 2017 r. Głównym celem działań rozwojowych ww. strategii jest „stworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”. W dokumencie podkreślone zostało, że kluczowe dla zrównoważonego i odpowiedzialnego rozwoju kraju będzie zwiększanie konkurencyjności gospodarstw rolnych oraz producentów rolno-spożywczych przez poprawę ich dochodowości, integrację łańcucha żywnościowego i bardziej sprawiedliwy podział wartości dodanej w tym łańcuchu, oparty na zasadzie partnerstwa.

Jednocześnie w celu szczegółowym I strategii – Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną, zaprojektowanych zostało siedem kierunków interwencji, w tym trzy poświęcone rozwojowi sektora rolno-spożywczego: 2. Instytucje publiczne wspierające rozwój podmiotów sektora, 4. Konkurencyjne gospodarstwa rolne i producenci rolno-spożywczy oraz 7. Wsparcie lokalnych motorów przedsiębiorczości. Kierunki te mają za zadanie zwiększenie efektywności funkcjonowania i dostępności doradztwa rolniczego, wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych. Należy także podkreślić, że jednym z projektów strategicznych wpisujących się w ww. kierunki interwencji jest efektywny system doradztwa rolniczego – wzmocnienie i zwiększenie efektywności doradztwa rolniczego przez m.in.: ulepszenie systemu szkoleń doradców rolniczych, wzmocnienie kompetencji w zakresie transferu wiedzy z nauki do praktyki, unowocześnienie warsztatu prowadzenia działalności rolniczej i zarządzania gospodarstwem. Prowadzenie doradztwa to także jedno z najważniejszych zadań krajowego planu działania. Celem doradztwa rolniczego jest przede wszystkim upowszechnianie wiedzy i najnowszych informacji związanych z ochroną roślin, co przekłada się na późniejsze zachowania użytkowników środków ochrony roślin. Właściwy sposób postępowania producentów rolnych stosujących środki ochrony roślin w największym stopniu ogranicza ryzyko związane z ich użyciem. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie oraz pozostałe jednostki doradztwa rolniczego ściśle współpracują z instytucjami administracji rządowej i samorządowej działającymi m.in. na rzecz ochrony roślin, w szczególności z instytutami badawczymi, uczelniami rolniczymi, Państwową Inspekcją Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz izbami rolniczymi,

organizacjami działającymi w obszarze rolnictwa i innymi podmiotami gospodarczymi dostarczającymi środki do produkcji rolnej. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie wraz z jednostkami doradztwa rolniczego są podstawowymi instytucjami, które zajmują się kształceniem ustawicznym rolników i mieszkańców obszarów wiejskich.

Krajowy plan działania stanowi przede wszystkim bezpośrednią realizację celów Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020 przyjętej przez Radę Ministrów uchwałą z dnia 25 kwietnia 2012 r. Strategia ta jest zgodna z założeniami strategicznymi na poziomie Unii Europejskiej i zachowuje spójność ze Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Działania zaprojektowane w strategii wychodzą naprzeciw nowym wyzwaniom cywilizacyjnym, w tym m.in. starzeniu się społeczeństw, zmianom klimatu, wymianie pokoleń, rozwojowi technologii informacyjnych, mobilności zawodowej oraz mobilności terytorialnej. Działania te zostały określone przez pryzmat zasobów i funkcji, jakie pełnią obszary wiejskie, rolnictwo i rybactwo w Polsce i na świecie oraz w oparciu o pięć kluczowych zagadnień, tj. kapitał ludzki, jakość życia, bezpieczeństwo, konkurencyjność i środowisko. Strategia ta w sposób bezpośredni wskazuje na potrzebę opracowania krajowego planu działania mającego na celu ograniczenie ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin.

Krajowy plan działania stanowi w szczególności element realizacji działań Strategii ujętych w:

- 1) Priorytecie 3 Bezpieczeństwo żywnościowe;
- 2) Priorytecie 4 Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego;
- 3) Priorytecie 5 Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich.

Priorytet 3 Strategii wskazuje na potrzebę produkcji żywności o wysokich walorach jakościowych, stanowiących odpowiedź na rosnące wymagania konsumentów, jako sposób na podniesienie konkurencyjności i dochodów producentów. Strategia stwierdza, że „istotne w tym zakresie jest m.in. wdrażanie i przestrzeganie m.in. zasad zrównoważonego stosowania środków ochrony roślin, w szczególności przestrzeganie zasad zintegrowanej ochrony roślin i integrowanej produkcji”. Tym samym podstawowe cele krajowego planu działania w pełni wpisują się w priorytety Strategii.

Podstawowym elementem Priorytetu 3 Strategii są działania, które gwarantują, że żywność trafiająca na rynek jest bezpieczna dla konsumentów. Naprzeciw tym postulatów wychodzą ujęte w krajowym planie działania rozwiązania zwiększające efektywność kontroli prowadzonych przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, a także rozwój systemu badań sprawności technicznej sprzętu przeznaczonego do stosowania środków ochrony roślin. Ponieważ Strategia podkreśla znaczenie koordynacji i efektywnej współpracy pomiędzy służbami powołanymi do nadzoru nad bezpieczeństwem żywności, w krajowym planie działania uwzględniono działania ułatwiające analizę i wykorzystywanie danych uzyskiwanych z różnych jednostek kontrolnych.

Priorytet 3 Strategii podkreśla także potrzebę upowszechniania wiedzy w zakresie zasad żywienia i podnoszenie świadomości producentów artykułów rolno-spożywczych, co wymaga działań o charakterze szkoleniowo-doradczym, w tym prowadzenia szkoleń dla rolników w zakresie zasad bezpieczeństwa żywności. Te cele strategii będą realizowane przez ujęte w krajowym planie działania

rozwiązania służące rozwojowi doradztwa w zakresie ochrony roślin, a także szkolenia kierowane do rolników – zarówno obowiązkowe, jak i dobrowolne.

Krajowy plan działania realizuje także Priorytet 4 Strategii, podkreślający wagę promowania rozwiązań technicznych przyjaznych dla środowiska w produkcji rolnej, upowszechniania informacji w zakresie nowoczesnych rozwiązań technicznych i organizacyjnych, a także zapewnienia profesjonalnego doradztwa. Realizuje on ujęte w tym Priorytecie cele Strategii, jakimi jest wspieranie i wdrażanie innowacji, które będą sprzyjały wzrostowi produktywności w warunkach zrównoważonej produkcji rolnej.

Krajowy plan działania wpisuje się również w Priorytet 5 Strategii, który wskazuje na potrzebę:

- 1) zapewnienia systemu szkoleń dla profesjonalnych użytkowników środków ochrony roślin, dystrybutorów tych środków oraz doradców, świadczących usługi w zakresie ochrony roślin;
- 2) podnoszenia świadomości ogółu społeczeństwa odnośnie do środków ochrony roślin;
- 3) zapewnienia nadzoru nad stanem technicznym sprzętu do stosowania środków ochrony roślin, znajdującego się w użytkowaniu;
- 4) ochrony środowiska wodnego i wody pitnej przed skażeniem środkami ochrony roślin;
- 5) zmniejszenia stosowania pestycydów lub zagrożeń z nich wynikających na obszarach dostępnych dla szczególnie wrażliwych grup ludności oraz cennych przyrodniczo;
- 6) wdrożenia zasad integrowanej ochrony roślin przez profesjonalnych użytkowników tych środków;
- 7) monitorowania ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin.

Należy też zaznaczyć, że w Programie działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015–2019 „Rolnictwo, produkcja żywności, rozwój obszarów wiejskich strategicznym zadaniem państwa” w obszarze II znajdują się dwa zadania odnoszące się bezpośrednio do materii ujętej w niniejszym krajowym planie działania:

02.04.10 Konsekwentna realizacja Krajowego planu działania na rzecz ograniczenia ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin na lata 2013–2017 oraz opracowanie nowego planu po 2017 roku.

02.04.11 Zapewnienie przestrzegania zasad integrowanej ochrony roślin.

Tym samym krajowy plan działania stanowi także wykonanie programu działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.